БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана.

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 162 (10530) | 1964 оной июлиин 10, пятница | Сэн 2 мүнгэн

Мүнөөдэр манай республикын ниислэл Улаан-Үдэдэ монгол литературын долоон хоног нээгдэхэнь.

Хайрт зочид, тавтай морилно уу!

Аха дүү арадуудай соёл культурын баяр

Олон түмэн совет арадтай монгол арадай хуби заягаа хэтэ мүнхэдөө бүхөөр холбоhон сагhаань хойшо дүшэ гаран жэл болобо. Дэлхэйн пролетариадай агууехэ вождь В. И. Ленин, монгол арадай гайхамшагта хүбүүн Д. Сухэ-Баатар хоёрой улаан нюураараа уулзажа байгуулhан энэ хани барисаан түүхэтэ удха шанартай байhанда эли тодоор харуулаа. Энэ хадаа түрэл хоёр арадуудай түүхэдэ нээгдэhэн алтан хуудаhан болоно. Дурсагдагша дүшэ гаран жэл соо совет, монгол арадуудай хоорондохи холбоо барисаан, хани харилсаан жэлhээ жэлдэ улам бүри бүхэжэжэ, үргэдэжэ, мандажа байhан түүхэтэй. Ээрхэг түримхэй империалистнуудта эсэргүү тэмсэлдэшье, дэлхэйн арадуудай хоорондо эб найрамдал бэхижүүлхэ хэрэгтэшье, социализм болон коммунизм байгуулгада бэе бэедээ үнэн зүрхэнhөө туhалха, дүй дүршэлөө андалдан абалсаха ябадалдашье — ямаршье хэрэгтэ совет, монгол арадууд бэс махабадаараа, ухаан бодолоороо, улаан зүрхөөрөө таhаршагүй нягта холбоотой, шуhан түрэл аха дүүнэр байhанаа түүхэдэ нэгэнтэ бэшэ харуулаа, харуулнашье, саашадаа харуулханьшье лаблай.

Энээн тухайда барагдашагүй олон баримтануудые дурдажа боломоор. Социальна, политическэ болон экономическа али бүхы дарлалтаhаа эсэслэн хахасажа, Монгол Эхэ ороноо эрхэ сүлөөтэй, зол жаргалтай, бэеэ даанхай гүрэн болгохо хэрэгтэнь ажалша арад түмэндэ совет арадуудай арюун hайхан сэдьхэлээрээ туhалhыень олонитэ монголшуудай ухаан бодолдоо хадагалжа ябадагынь дэмбэрэлтэй. Түрэл арадуудай халуун хани барисаан нигэжэ эхилhэн намтартай. Энэ хадаа марксизм-ленинизмын агуехэ hургаалhаа үндэhэтэй.

Ээрхэг түримхэйшүүлэй хара hабарhаа Монгол оронийе сүлөөлхын түлөө тэмсэлдэ ами наhаяа хайрлангүйгөөр оролсожо, баатарай үхэлөөр унаhан совет сэрэгшэдэй дурасхаалые мүнхэлхын тулада Улаан-Баатар хотын хажуудахи Зайсан толгой дээрэ hүр жабхаланта хүшөө энэрхы сэдьхэлтэйгээр бодхоогдонхой. Зайсан толгой дээрэхи энэ памятник хараhан совет хүн бүхэнэй, монгол хүн бүхэнэй досоо: харата муухай дайсадай урда хэзээ бүхэндэ hэримжэтэй байха, Эхэ орондоо хэлбэришэгүй үнэн сэхэ байха гэhэн бодол түрэдэг ёhотой. Дайсадай жэрхэмшэгтэ муухай аашануудые үнэн бэсэрээ үзэhэн соведшье, монголшье ажалшад улаан зүрхэндоо хэзээ бүхэндэ имэ нангин бодолтой ябадаг ха юм. Арад зон түүхын hургаалые хэзээшье мартадаггүй ха юм даа. Тиимэhээ Халхын-Голдо болоhон ушаршье совет хүн бүхэнэй досоо, монгол хүн бүхэнэй досоо мартагдашагүй бүхөөр хадуугданхай. Тэрэшэлэн совет хүнүүдэй Эхэ ороноо хамгаалгын агуехэ дайнда бодоходонь, монгол үнэн ханинарайнгаа тон ехэ туhаламжа үзүүлhыень манай хүнүүд баяр баясхалантайгаар ходо hанажа ябадаг шуу.

Нигэжэ совет монгол хоёр аха дүү арадуудай хани барисаан зэбсэгтэ тэмсэл соогуур бүхэжөө, түүхын шалгалтануудые нэрэтэй түрэтэйгөөр дабажа гараа, энэ халуун хани барисаанай хэзээшье таhаршагүй, найдамтай бүхэ, түүхын арюун зангилаатай байhаниинь тодоруулагданхай.

Аха дүү монгол арадтайгаа халуун хани барисаанайнгаа үдэр бүри үргэдэжэ, бэхижэжэ байhандань совет хүнүүд үнэн зүрхэнhөө баярлахын ехээр баярлана, омогорхохын ехээр омогорхоно. Энэ барисаагаа улам бэхижүүлхые хэлбэришэгүйгөөр оролдоно.

Тиимэhээ мүнөөдэр Улаан-Үдэ хотодо монгол литературын долоон хоногой нээгдэхэ гэжэ байhанда совет хүнүүд баярлаха ёhooрoo баярлана. Энэ хадаа Советскэ Союз дотор түрүүшынхиеэ үнгэргэгдэжэ байhан совет болон монгол литературын hайндэр гээшэ. Энэ хадаа совет болон монгол арадуудай хоорондохи культурна харилсаанай улам бүри үргэдэжэ байhанай баhа нэгэ эли тодо гэршэнь болоно бшуу. Монголой литературын долоон хоногой Улаан-Үдэдэ нээгдээшэнь баhал дэмбэрэлтэй. Энэ хадаа монгол, буряад арадуудай хоорондоо хуби заяагаараа холбоотой, үг заншалаараа, түрэл хэлээрээ дүтэ байhыень тэрэшэлэн тэмдэглэнэ. Буряад хэлэн дээрэ монгол литературын олохон зохёолнууд хэблэгдэн гаранхай. Түс зохёолнуудтай буряад уншагшад ехэ hонирхолтойгоор танилсана.

Монголой литературын эхилхэсэ байгааша долоон хоног түбхын түрүүндэ ямар удха шанартайб гэхэдэ, саашадаа соёл культурын, литература болон искусствын талаар совет, монгол арадуудай хоорондохи холбоо барисаанай түргэнөөр хүгжэлтэдэ ехэ нүлөө үзүүлхэ, монгол литературатай, монгол зохёолшодтой нюур нюураараа hайн танилсаха хэрэгтэнь манай хүнүүдтэ бодото туhа хүргэхэ байна.

Агуехэ Совет литературын жэшээгээр монгол литература социалис реализмын замаар урагшаа ехэ түргэнөөр, ехэ амжалтатайгаар хүгжэжэ ябана. Энээн тухайда хэдэ хэдэн материалнууд, монгол авторнуудай статьянууд, элдэб янзын hонирхолтой зохёолнууд манай «Буряад үнэн» газетын хуудаhануудта хэблэгдэхээр хараалагдана.

Эдэ зохёолнуудынь социализмын орьёл өөдэ амжалтатайгаар зорижо ябаhан Монгол ороной арад түмэнэй мүнөөнэйшье, урда сагайшье ажабайдалые үнэн зүбөөр, уран хурсаар, ойлгосотой тодоор зураглана, социализм байгуулжа байhан мүнөөнэй баатарнуудай ажал хүдэлмэри, ухаан бодол, эрмэлзэл хүсэлэнгые гүнзэгыгөөр тодорхойлно. Тиимэhээ оронойнгоо ажабайдалтай, арад зонтой монгол зохёолшодой нягта холбоотой байhыень гэршэлнэ. Манайда монгол литературын долоон хоногой нээгдэhэндэ ехэ баяртай байhанаа совет уншагшад мэдүүлнэ.

Монгол литературын долоон хоног үнгэргэлсэхэеэ литература болон искусствын түлөөлэгшэд—хүндэтэ айлшаднай Улаан-Үдын промышленна предприятинуудаар, республикын колхоз болон совхозуудаар ябажа танилсаха, олониитэ ажалшадтай уулзажа, монгол арад түмэнэй мүнөөнэй ажабайдал тухай, монгол литературын хүгжэлтэ тухай хөөрэжэ үгэхэ, уран зохёолнуудаа уншаха, арадайнгаа арагуу hайхан дуунуудые дуулаха юм.

Хүндэтэ нүхэдөө хани ёhoop амаршалаад, амжалтатайгаар айлшалхыень үнэн зүрхэнhөө юрөөнэбди, hайн hайханиие хүсэнэбди.

Совет, монгол арадуудай халуун хани барисаан хэтэ мүнхэдөө мандаха болтогой!

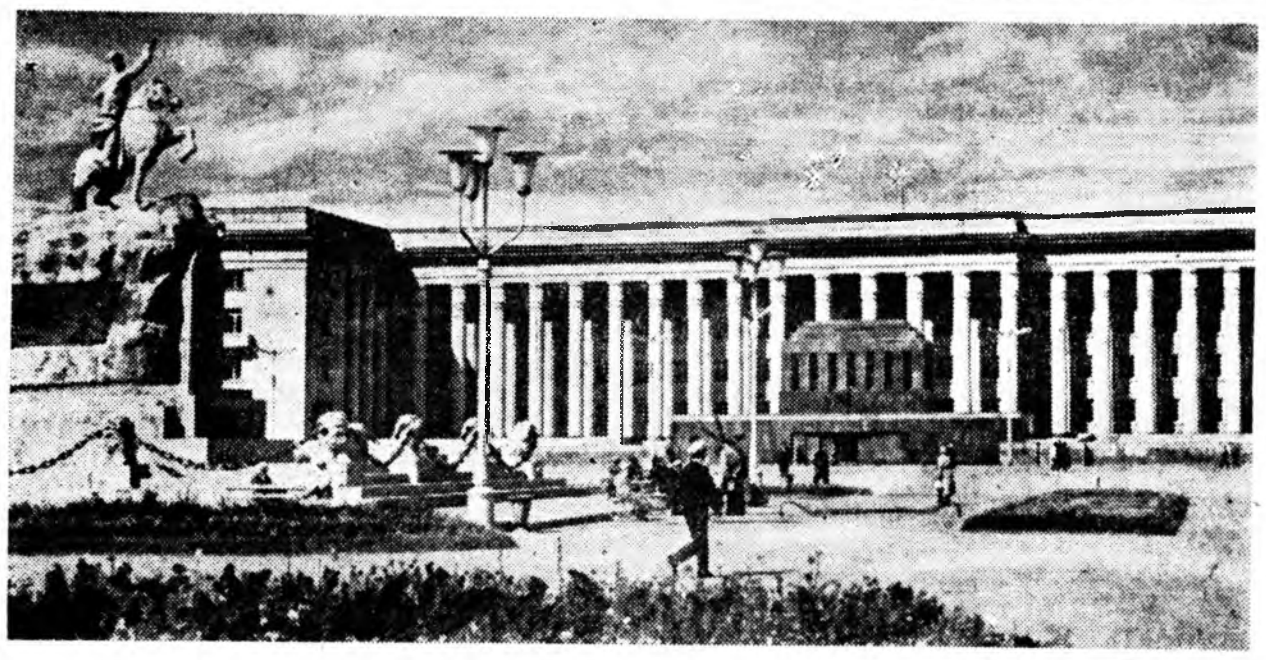

Улаан-Баатар. Правительствын байшан.

Хүндэтэ нүхэднай хүрэжэ ерэбэ

Буряад оронноймнай эгээн урда захадахи город болохо Хяагтада монгол арадай вождь Сүхэ-Баатарай нюусаар байhан гэр бии. Энэ гэр руу орожо гарахадаа:

— Ехэл зохид hанагдаа даа. Тэрэ үеын байрань зангаараа үлөөгдэнхэй,— гэжэ монгол уран зохёолшо С. Эрдэнэ үнэн зүрхэнhөө хэлээ. Юуб гэхэдэ, үсэгэлдэр тус гэртэ Монголой литературын долоон хоногые Буряад орондо үнгэргэхээ бүлэг уран зохёолшод, искусствын ажал ябуулагшад ороо бшуу. Тэрэ тоодо Монголой литературын ажал ябуулагшадай делегациие толгойлогшо С. Удвал, оперно театрай дуушан Д. Банди, МНР-эй габьяата артист Ц. Дашдулам, арадай хатар, дуунай ансамблиин дуушан Түмэндэмбрэл гэгшэд байгаа. Һүүлээрнь Монголоймнай айлшад Улаан-Үдэ хүрэжэ ерээ.

ЗУНДАА ҺАЙНААР АЖАЛЛАБАЛ, ЗОБОХОГҮЙШ ҮБЭЛЭЙ ХҮЙТЭНДЭ

Улаан тугнай намилзаhаар

(Хяагтын управлениин Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой гурбадахи hаалиин фермые даагша Д. О. Цыдыповагай хөөрөөнhөө)

Апрель hара. Зуhаландаа нүүжэ ерээд байгаа бэлэйбди. Эгээл энэ үедэ республикын колхоз, совхозуудай бүхы hаалишадта, мал адуулагшадта хандаhан мухар-шэбэрэйхидэй бэшэгтэй танилсажа, тэрэнинень hайшаан дэмжэбэбди.

Тиигэжэ байхадаа манай фермынхид зунай үедэ малаа hайнаар адуулжа, үнеэн бүриhөө 1000 килограммhаа доошо бэшэ hү hаахаар шиидээ. Энээнэйл түлөө мүрысөөн дэлгэржэ байнхай. Малаа зунай бэлшээридэ гаргаhан сагhаамнай хойшо hаалимнай нилээд дээшэлээ. Май hарада үнеэн бүриhөө 173 килограмм hү hаажа, колхозойнгоо правлени, партийна организациин дамжуулгын Улаан тугта хүртөөбди.

Улаан тугаа алдаагүйбди. Июнь hара соо түсэбэй ёhoop 23 мянган литр hү hаахын орондо 24 мянга 400 шахуу килограмм hү hаажа, колхоз соогоо мүрысөөндэ түрүү hуури эзэлээбди. Үнгэрhэн hарада үнеэн бүриhөө 267 литр hүн haaгдаа гэхэ гү, али май hарынхиhaa 94,4 литрээр ехэ hүн абтаа.

Һү худалдаха түсэбнай үлүүлэн дүүргэгдээ. Үнгэрhэн hарада 23201 килограмм гүрэндөө тушаажа, даалгабаряа 120 процент дүүргээбди. Манай фермэдэ тугалнуудта искусственна аргаар hүн бэлдэгдэдэг болоно, доторой хэрэгтэ бага hүн гаргашалагдана, гүрэндэ ехээр худалдагдана ха юм. Ганса июнь hара соо бүхы hаагдаhан hүнэймнай 99 процентнь гүрэндэ тушаагдаа hэн.

Ажалдаа үльгэр жэшээ харуулан ажалладаг хүнүүдэй тоо элшороо. Һаалишадай дунда дэлгэрhэн мүрысөөндэ Цыбекжаб Шарапова түрүүлэн ябана. Июнь hарын туршада энэ hаалишан хамта 4677 килограмм гэхэ гү, али үнеэн бүриhөө 312 килограмм hү haaгаа. Даадаг үнеэдээ hайнаар харууhалжа, сүүдхэдээ үнеэн бүриhөө 12 литр hү hаана.

Залуу hаалишан Нина Цыденжапова ажалдаа магтаалтай. Тэрэ үнеэн бүриhөө хоногой 9—10 килограмм hү hаадаг. Мүн hаалишад Цырма Шойенова, Дуся Цыбанова, Долгоржай Тубанова болон бусад даалгабаряа хододоо үлүүлэн дүүргэдэг.

Зунай үедэ hү hаалияа элбэгжүүлхын тулада малаа шадаал hаа, ногоо элбэгтэй бэлшээридэ адуулхые оролдонобди. Май hарын hүүл багhaa эхилжэ, фермымнай үнеэд зулгэ ногоо hайнтай бэлшээридэ гаргагдадаг болоо. Үнеэд үдэр, hүнигүй адуулагдана, үдэртөө гурба дахин haaгдана. Һаалиин үнеэдые зунай аяма халуун үдэрнүүдтэ гол горхоной захаар, хада уулын оройгоор, hэбшээтэй газарыень хаража ябуулна. Тиимэhээ hаалиин үнеэд түргөөр таргална, hү ехээр үгэнэ бшуу.

Зунай үедэ hү ехээр hааха гэhэн социалис уялгаяа нэрэтэй түрэтэйгөөр бэелүүлхын тулада бүхы хүсэеэ элсүүлхэ зорилготойбди.

АРЬБАНТАХАЛ БАЙХА

Үзүүр тунга ногоотой, хүйтэн түнгалаг уhатай Ара Ториин бэлшээри адуу малда арьбан өөхэ хэдэрүүлхэ ёhотойшье зохид газар шуу. Эндэ Ториин совхозой шадабаритай бэрхэ малшад Григорий Филиппов, Иван Тугаринов, Кузьма Буданов гэгшэд 300 эрэ, эмэ хашарагуудые үдэр, hүнигүй, хорёодо орой хаангүйгөөр адуулжа, ажалай ехэ амжалта туйлана. Эдэнэр хашараг бүхэнэйнгөө шэгнүүр сүүдхэдээ 900—1000 граммаар нэмэнэ.

Эдэнэрэй харууhалдаг 60 эмэ хашарагуудта хоёр симментал буха табигданхай. Һайнаар бэлшээгдэжэ байhан хашарагуудаа саг соонь ороондо оруулжа, тус бүриhөөнь тугал абаха зорилго тэдэнэр урдаа табина. 100 үдэртэ хашараг бүхэнэй шэгнүүрые 100 килограммаар нэмээхэ гэhэн социалис уялгаа эдэ малшад амжалтатайгаар бэелүүлнэ.

Фермын малшадтай зэргэлээд тооной тус совхозой 7-дохи отделениин Жаргал Харнушкеев, Балар Дармаев гэгшэд ажалладаг. Эдэнэр хамта 250 бүрүү адуулжа, баhал шэгнүүрыень ехээр нэмээжэ шадана.

Холын бэлшээридэ байhан малда тэжээлэй дабhан таhалгаряагүй үгтэдэг.

В. КЛОЧИХИН.

Зэдэ.

ЖЭГДЭРЭН ОРОБО

ЯРУУНА. **(Телефоноор абтаба).** Манай Исэнгын совхоздо үбhэ хуряалгын үедэ 5 бригада ажаллаха юм. Тэжээл бэлэдхэлгын бригаданууддта аса, тармуурhаа эхилээд машина зэмсэгүүд хүрэтэрөө даалгагдажа үгтэнхэй. Бригада бүхэн ажалайнгаа түсэб табижа, хэхэ хүдэлмэреэ хараалаад байна.

Мүнөө жэлдэ тэжээл бэлэдхэхэ түсэбнай 1,5 дахин үлүүлэн дүүргэгдэхэ юм. Бүхыдөө 72100 центнер үбhэ абахабди. Энэ зорилгоёо бэелүүлхын тулада түрүүшын үдэрhөө эхилжэ, ажалаа бүтээсэтэйгээр эмхидхэхэбди.

Июлиин 10-hаа эхилжэ бүхы бригаданууд үбhэ хуряалгада жэгдэрэн орохонь.

В. САМБУЕВ,
Исэнгын совхозой главна агроном.

ШИИДХЭХЫ ХОРИН ҮДЭР

Таряа хуряалгын эхилтэр үбhэеэ бэлэдхэхэ, силос даража дүүргэхэ гээшэ эгээл шухалада тоологдоно. Манай совхозой хүдэлмэришэд яруунынхидай уряада харюу болгон, энэ жэлдэ адагынь 63 мянган центнер үбhэ hурилжэ абаха гэхэ гү, али нёдондонойхиhoo 1,5 дахин ехээр бэлэдхэхэ зорилго табинхай.

Үбhэеэ гол түлэб 20 үдэртэ хуряажа абахаар хараалнабди. Энэ зорилгоор 25 звено эмхидхэгдээд, тэндэ 600 гаран хүн ажаллахань. Мүн үбhэ хуряалгын хүдэлмэриие бүхыдэнь оньhожоруулхаар гурбан звено байгуулагдаа. Тэдэ звенонууд үбhэ сабшаха, тармаха, бухаллаха, hурилхэ ажалые машинын хүсөөр хэхэ юм.

Мүнөө үедэ тэжээл бэлэдхэхэ звенонуудта үйлэдбэриин суглаан үнгэргэгдэжэ, хүн бүхэн хэхэ ажалаа ойлгожо абанхай. Һаяхан 2-дохи, 5-дахи бригаданууд үбhэ хуряалгада гараа. Хоёрдохи бригадын нэгэ звено Охор-Шэбэр гэжэ намаг газарта гараад, 20 хүн, 1 морин косилка хүдэлгэгдэнэ. Июлиин 11-hээ совхозой бүхы звенонууд ажалдаа хам орохонь.

Үбhэ хуряалгада ябаhан хүнүүдые урмашуулха талаар хэдэ хэдэн хэмжээнүүд хараалагданхай. Түсэбөөр хараалагдаhан 20 хоногто үбhэ хуряаха даабаряа дүүргэгшэдтэ ажалайнь түлөөhэ 30 процент дээгүүр түлэгдэхэ. Гадна, үбhэшэдтэ бүхы hурилагдаhан үбhэнэйнь 10 процент нэмэлтэ түлэбэри болгон үгтэхэ юм. Мүн арбан хоног бүри үбhэшэдэй социалис мүрысөөнэй дүн гаргагдажа, түрүүлhэн звенодо дамжуулгын Улаан туг мүнгэн шантайгаар барюулагдаха.

Тэрэшэлэн июлиин 20 багаар силос даргадажа захалха. Энэ жэлдэ кукурузын, силосно бусад ургамалнуудай гараса hайн. Тиимэhээ урда жэлэйхиhээ хараата ехэ силос даргадахань дамжаггүй. Совхозой механизаторнууд кукурузын хойноhoo зэан ёhoop харууhална, зүрууд хоорондохиинь элдүүрилнэ.

С. ПАРЬЯНОВ,
Саянай совхозой главна агроном.

Түнхэн.

СЭРЭГЭЙ АКАДЕМИНҮҮДЫЕ ДҮҮРГЭГШЭДТЭЙ 1964 ОНОЙ ИЮЛИИН 8-да КРЕМЛЬ СОО БОЛОҺОН УУЛЗАЛГА ДЭЭРЭ

нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэhэн үгэ

Хүндэтэ нүхэдүүд!

Сэрэгэй академинүүдые дүүргэгшэдтэй парти, правительствын хүтэлбэрилэгшэдэй уулзалга ехэ hайн заншал болонхой. Намда, миниин нүхэд, манай партиин Центральна Комитедэй Президиумэй гэшүүдтэ, мүнөөдэр энэ hайн заншалые үргэлжэлүүлжэ байхада угаа аятай.

Сэрэгэй академинүүдые дүүргэгшэдые hуралсалаа түгэсхэhэнтэйнь дашарамдуулан, партиин Центральна Комитедэй, Советскэ правительствын зүгhөө халуунаар амаршалхыемни, Эхэ оронойнгоо үмэнэхи патриотическа уялгаяа, совет арадай үмэнэхи харюусалгатай, хүндэтэй уялгануудаа дүүргэлгэдэ амжалтануудые түйлахыень хүсэхыемни зүбшөөгыт.

Сэрэгэй академинүүдые дүүргэгшэдые — аха дүү социалис оронуудай офицернүүдые угаа ехэ hаналаа хананграар, үнэн зүрхэнhөө амаршалнаб. Хүндэтэ ханинар, сэрэгэй бэрхэтэйхэн ажал хэрэг эрхилхэдээ амжалтануудые түйлахыетнай таанадта хүсэнэб. Бүхы социалис гүрэнүүдэй зэбсэгтэ хүсэнүүдэй дайшалхы холбоо барисаанай жэлhээ жэлдэ бэхижэн хүгжэжэ байхые бүхы сэдьхэл зүрхэнhөө хүсэнэб.

Манай уулзалганууд заншал болонхой, зүгөөр ажабайдал хүгжэжэл байдаг: бүхы дэлхэй дээрэ угаа ехэ революционно шэнэдхэлгэнүүд болножо байдаг. Манай орон жэл ерэхэ тудам коммунизм тээшэ ехээр дабшана. Тиимэhээ сэрэгэй академинүүдые дүүргэгшэдтэй уулзалга бүхэн шэнэ оршон байдалда үнгэрнэ.

Манай үе сагта экономикодо, ниитын ажабайдалда, наука болон соёл культурын хүгжэлтэдэ, уласхоорондын харилсаануудта олон гайхамшагта ушарнууд болоно. Хэрбээ Советскэ Союздахи ажахын байгуулалта тухай хэлэхэ болоо hаа, промышленна үйлэдбэриин хэмжээнэй талаар долоон жэлэй түсэб үлүүлэн дүүргэгдэхэ гэжэ мүнөө эли болонхой.

Манай экономикые саашадань хүгжөөн дэбжээжэ, бүри дээдэ шатада гаргаха зорилгоор үнгэрэгшэ жэлдэ парти ехэ хэмжээнүүдые бэелүүлээ. Арадай ажахын элдэб hалбаринуудта химиие хэрэглэхэ, мүнөөнэй химиин түйлалтануудта, электрижүүлгэ болон ажалые үргэлжэдэнь оньhожоруулгада үндэhэлэн хүдөө ажахын үйлэдбэриие ашаг ехэтэй болгохо хараа шэглэл бидэнэр тодорхойлообди.

Партиин абаhан хэмжээнүүд оробоhо таряа, мяха, hү болон бусад продуктнуудые түргэнөөр элбэгжүүлхэ, промышленна болон хүдөө ажахын продукци улам ехээр абаха арга олгохо гэжэ совет хүнүүд гүнзэгыгөөр этигэнэ.

Экономикые хүгжөөлгэдэ түйлагдаhан амжалтануудта түшэглэн парти, правительство совет хүнүүдэй байдал саашадань hайжаруулха хэмжээнүүдые бэелүүлнэ.

Нүхэдүүд! Һүүлэй үедэ уласхоорондын шахардуу шанга байдал зарим зэргээр hуларaa. Агаарта, замбуулинай дайдада, уhан доро ядерна зэбсэг туршалгые хорихо тухай нёдондо баталагдаhан договор уласхоорондын оршон байдалые hайжаруулгада туhалаа. Удаань, ядерна зэбсэгтэй онгосонуудые замбуулинай дайда соогуур дабшаха замда гаргахагүй тухай хэлсээн баталагдаа, тэрэшэлэн задаран тэhэрдэг материалнуудые сэрэгэй зорилгоор гаргалгые хороохо тухай Советскэ Союз, Америкын Холбоото Штадууд, Великобританиин шиидхэбэринүүдые гаргаа.

Эб найрамдалые болон социальна ондо ондоо байгуулалтатай гүрэнүүдэй энхэ тайбанаар зэргэ оршон байлгые бэхижүүлхэ зорилготой советскэ гадаадын политика шэнэ илалтануудые түйлаа. Бата бэхи эб найрамдал хангаха, термоядерна дайнай аюулhaa хүн түрэлтэниие зайсуулха, ондо ондоо социальна байгуулалтатай гүрэнүүдэй энхэ тайбанаар зэргэ оршон байха гээшэ hайн hайхан зорилгонууд болоно. Эдэ зорилгонуудые бэелүүлхын тулада Советскэ правительство уласхоорондын оршондо оролдосотойгоор тэмсэл хэдэг байна.

Советскэ правительство иимэ политика эрид шууд баримталдаг юм. Бидэнэр эб найрамдалые хүсэнэбди, эб найрамдалай хэрэг хамгаалнабди. Дайн байлдаан маанарта хэрэггүй, дайн байлдаанай болоходо имагтал арадууд хохидодог, материальна үнэтэ зүйлнүүд hандаргагдадаг, хүнүүд олоор алуулдаг. Бидэнэр дайн байлдаае буруушаадаг байнабди гэжэ хэлэхэдээ, би ээрхэг түримхэй, булимтаралгын дайн байлдаае буруушаадаг тухайгаа хэлэнэ гээшэб. Зүгөөр ондоо дайнууд — национально-сүлөөрэлгын дайнууд, ооhэдыгөө дарлагшадта — колонизаторнууд болон империалистнуудта эсэргүүсэн тэмсэлэй бодоходоо, дарлагданги арадуудай хэдэг дайнууд бии байна бшуу. Буу зэбсэг гартаа барижа, бэеэ даанхай байдалаа, эрхэ сүлөөгөө хамгаалжа байhан арадуудые бидэнэр дэмжэдэг байнабди. Бидэнэр тэдэниие ганса-хан лэ үгөөрөө бэшэ, харин бодото хэрэгүүдээр дэмжэдэг гэнэбди. Бэе...

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта)

СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгэй академинүүдые дүүргэгшэдэй хүндэлэлдэ

МОСКВА, июлиин 8. (ТАСС). СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгэй академинүүдые дүүргэгшэдэй хүндэлэлдэ зорюулагдажа, Кремлиин Ехэ ордон соо мүнөөдэр заншалта уулзалга болоо. Энэ уулзалгые КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Министрнүүдэй Совет эмхидхээ.

СССР-эй Оборонын министрэй нэгэдэхи орлогшо А. А. Гречко заседаниие нээхэдээ, тобшо үгэ хэлээ.

Сэрэгэй академинүүдые дүүргэгшэдэй зүгhөө инженер-капитан В. А. Чуриков; Советскэ Союзай сэрэгэй академинүүдые энэ жэлдэ дүүргэhэн социалис оронуудай генералнууд, офицернүүдэй зүгhөө Чехословакиин Арадай Армиин генерал-майор Станислав Прохазка; сэрэгэй академинүүдэй багшанар, профессорнуудай зүгhөө инженер контр-адмирал В. В. Екимов үгэ хэлээ.

КПСС-эй Центральна Комитедэй Нэгэдэхи секретарь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. С. Хрущевой тодо hонор үгэ хэлэхэдэнь, нэрьемэ шанга альга ташалган болоо. (ТАСС).

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ХЭЛЭҺЭН ҮГЫН ТҮГЭСХЭЛ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

даанхай байдалайнгаа гү, али бэеэ даанхай байдалаа бэхижүүлхын түлөө тэмсэжэ байһан арадууд энээниие һайн мэдэхэ.

Колониализмын үе саг дүүрэе гэжэ ойлгохые колонизаторнууд болон империалистнууд хүсэнэгүй. Тэдэнэр дэлхэйн олон районуудһаа һайн дураараа гаража ошоногүй, колониальна булюу байдалһаа хахасахые, арадуудые дээрмэдэлгэһээ арсахые хүсэнэгүй. Тиимэһээ арадууд буу зэбсэг гартаа барижа, колонизаторнуудые намнан гаргаха эрхэтэй гээшэ. Энээн тухай Нэгэдэмэл Нацинуудай Организациин трибуна дээрэһээ бүхы дэлхэйн зондо дуулдахаар мэдүүлһэн байгаабди. Тиихэдэ колониальна ёһо гурим усадхаха тухай Советскэ Союз дурадхал оруулһан юм.

Уласхоорондын мүнөөнэй байдалые, бидэнэй ажаһуужа байһан эрхэ байдалые совет хүнүүд бодотоор хаража, сэгнэхэ ёһотой. Уласхоорондын байдал шахардуу шанга болгодог гуламтанууд мүнөө бии,—тэд иимэ гуламтануудай дэлхэйн элдэб хубинуудта олон — аюултай байһые шаналхаар. Эдэнэр яахадаа аюултайб гэхэдэ, эдэ районуудта үнэндөө нютагай дайнууд болжо байдаг. Эдэ дайнууд зарим тусхай ушар байдалда ехэ арсалдаа тулалдаанда хүргэжэ, мүн дэлхэйн дайнай гал түймэр аһаажа шадаха байна.

Америкын Холбоото Штадууд олон жэлэй турша соо Урда Вьетнамда эзэрхэг түримхэй шуһата дай хэжэ байдаг. Холбоото Штадууд дэлхэйн жандармын үүргэ дүүргэнэ, Урда Вьетнамай арадай национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөе дараха гэжэ эрмэлзэнэ. Энэ хадаа аюултай политика гээшэ. Энээн тухай Америкын Холбоото Штадуудай правительствада бидэнэр нэгэтэ бэшэ уридшалан һануулһан байгаабди. Урда Вьетнамай арад өөрыгөө сүлөөлхын түлөө, өөһэдынгөө эрхын түлөө зэбсэгэй хүсөөр тэмсэхэ хүсэд эрхэтэй. Тэрэ эрхэ сүлөөгэйнгөө, бэеэ даанхай байдалайнгаа түлөө нангин тэмсэл хэнэ, иимэ тэмсэл хэхэдэнь Урда Вьетнамай арадые бидэнэр дэмжэнэбди.

Урда Корейе Америкэ үнэндөө эзэмдэжэ байнхай, иимэ байдалые тус ороной арад тэсэхые хүсэнэгүй.

Лаостохи байдал нилээд шахардуу болонхой, империалис гүрэнүүдэй эзэрхэг түримхэйгөөр хамааран оролсолго түбэгтэй муухай хойшолонтой дайн байлдаа һүжэрөөжэ шадаха.

Дэлхэйн өндөө районииешье абаад үзэе. Америкын Холбоото Штадууд Кубын бүрин эрхые ороймдооншье хэрэгсээдэггүй, тэрэнэй агаарай хилые дабадаг байна. Америкын тагнуулай самолёдууд сүлөөтэ арал дээгүүр ниидэнэ. Харын, Америкын Холбоото Штадуудта Кубын газарые хинан шалгахаа шухала байнаа ха.

Дэлхэй дээрэхи хүсэнүүдэй тэнсүүриие һайса мэдэдэг, бодолтой ямар нэгэн хүнэй эзэрхэг түримхэй политикые, бусад гүрэнүүдэй дотоодын хэрэгүүдтэ хамааралсаха политикые зүбтүүлхэ гэжэ манай үе сагта оролдохо болоо гээшэ һаань, ороймдооншье таарууггүй байха болоно.

Өөһэдтөө хүршэ гүрэнһөө хүсэтэй байһанаа хэрэглэн ямар нэгэн орон уласхоорондын харилсаануудта ямар юумэ хэрэглэжэ болохо, ямар юумэ хэрэглэжэ болохогүй байһые шиидхэхэ судьягай үүргые бэедээ даажа абаха ёһогүй. Нүгөө гүрэнэй эрхэ сүлөөе эбдэхэ эрхэ зоргоороо, нэгэ талаһаа бэедээ олгохо политика хадаа уршагта муухай политика болоно. Иимэ замда орохо гээшэ уласхоорондын ёһо гуримые тонуул дээрмээр һэлгэхэ гэһэн удхатай. Иимэ ябуулганууд болюулагдаагүй һаа, Карибска далай шадар нилээд гайтай хойшолонгуудтай ушар тохёолдожо болохо. Иимэ политикые өөгшөөжэ болохогүй. Тиигэбэл дэлхэйн бусад районуудтахи эзэрхэг түримхэй хүсэнүүдтэ атаархамаар жэшээ болжо үгэхэ байна.

Холбоото Штадууд Кубын гүрэнэй байгуулалтада дурагүйлхэнэ, Советскэ Союзтай, бусад социалис оронуудтай ханинар байһандань дурагүйлхэнэ, хүгжэлтын социалис замые Кубын шэлэн абаһанда дурагүйлхэнэ. Теэд энэнь Кубын республикын дотоодын хэрэгүүдтэ Америкын Холбоото Штадуудай хамааран оролсохо үндэһэ баримта болжо үгэнэ гээшэ аал? Советскэ Союзтай хүршэ һуудаг зарим гүрэнүүдэй сэрэгэй бүлэглэлнүүдтэ ородог, мүн Америкын Холбоото Штадуудай союзник байһандань бидэнэр мүн лэ дурагүйлхэдэг байнабди. Америкын энэ бодолые баримталха болоо гээшэ һаа, Советскэ Союз эдэ гүрэнүүдэй бүрин эрхые хэрэгсээхэгүй, тэдэнэй газарые агаарһаа «хинан шалгаха» зэргэтэй болохо гэжэ хэлэхээр байна. Нүгөөдүүлдээ иимэ эрхэ олгохоһоо арсадаг аад, нэгэ талань яахадаа иимэ эрхэ өөртөө олгоно гээшэб? Хэрбээ иимэ политика баримталха болоо һаа, амгалан тайбан байдал хангагдахагүй, гуримгүй байдал тохёолдохо. Иимэ зам илангаяа манай үе сагта амгалан бэшэ, харин шахардуу шанга байдалда хүргэхэ байна.

Социальна ондо ондоо байгуулалтатай гүрэнүүдэй эбтэйгээр оршохын тулада социальна байгуулалтаһаань, ехэ ба бага байһанһаань дулдыдангүйгөөр гүрэнүүдэй бүрин эрхые хүндэлхэ шухала. Мүн агуухэ гүрэнүүд бусад гүрэнүүдтэй харилсаа байгуулхадаа дотоодын хэрэгүүдтэ хамааралсахагүй политика бэелүүлхэнь шухала байна. Энэ хадаа уласхоорондын аюулгүй байдал бодотоор хангаха эгнэ үндэһэн болжо үгэнэ.

Киипртэхи байдал шахардуу шанга байһан зайгаараа. Энэ аралай арад Англиин колонизаторнуудта эсэргүү тэмсэл хэжэ, амжалта туйлаа гэжэ мэдээжэ. Зүгөөр Киипртэхи байдал дахяад бэрхэтэй хэсүү болжо байна. Империалистнууд хадаа хоёр — греческэ болон турецкэ бүлгэмүүдэй хоорондохи националистическэ зүрилдөөе һүжэрөөн, Киипрые дахяад эзэмдэхэ арга бэдэржэ байнхай.

Империалистнууд уршагта муухай зорилгоёо бэелүүлхын тулада Турциие тухирна. Бидэнэр Турцитай хүршэ болодог дээрэһээ тэрээнтэй хани ёһоной харилсаатай байхые хүсэнэбди. Тиихын тулада бидэнэр бүхы юумэ хэдэг гээшэбди. Зүгөөр ямаршье хуулита үндэһэ баримтагүйгөөр киприодуудта эрид шанга эрилтэ табихые оролдодог, сэрэгээр добтолон орохо занаалта хэдэг хүсэнүүдэй Турцида бии байһые шаналхаар. Энэ политикыень тус райондохи ороной байдал бүри орёо болгоно.

Хүсэ ехэтэй гүрэндэ добтолон орохо шалтаг олохонь тиимэшье бэрхэтэй бэшэ юм. Мүнөө амгалан байдалые хүрсадуулан, ямар нэгэн ороной, бииныханшье ороной, бэеэ даанхай байдалда халдан орохо гээшэ угаа аюултай, муу хойшолондо хүргэжэ болохо. Иимэ халдан оролгоһоо уламжалан арсалдаа тулалдаан саашадаа аюултайгаар дэлгэржэ болохо. Энээниие Турци хараадаа абаха ёһотой.

Кипр арал дээрэ ажаһуудаг арадуудай—грегүүд болон турконуудай хоорондохи хани барисаанда үндэһэлэн Кипрэй асуудал шиидхэлгые Советскэ Союз һайшаана. Нэгэ арал дээрэ ажаһуудаг ажалшад грегүүд—хүдэлмэришэд болон таряашад, ажалшад турконууд—хүдэлмэришэд болон таряашад хэрбээ газаа тээһээнь занаалтын хэгдээгүй һаа, эбтэй орожо шадахаһаа гадна, аха дүү ёһоор, али алиндаа таарамжатайгаар ажаһуужа, хүгжэжэ шадаха байна.

Кипрэй хэрэгүүдтэ харин хамааралсалгые болюулха, Кипрһээ Англиин сэрэгүүдые, бусад бүхы сэрэгүүдые гаргаха хэрэгтэй, тиихэдэ урдаа табигдажа байһан асуудалнуудые киприодууд өөһэдөө шиидхэхэ. Түүхэтэ эрхэ байдалһаа уламжалан энэ арал дээрэ суг ажаһуудаг греческэ болон турецкэ хоёр бүлгэмэй аша туһада таарууга эдэ асуудалнуудые тэдэнэр шиидхэхэ.

Өөһэдынгөө национальна аша туһые хамгаалжа, эдэ районуудта үшөө бии байһан колонизаторнуудые намнахын түлөө тэмсэжэ, бэеэ даанхай байдалаа бэхижүүлхын түлөө тэмсэжэ байһан араб арадуудта талархадаг байһанаа Советскэ Союз нэгэтэ бэшэ онсолон тэмдэглэһэн байха юм.

Англиин зэбсэгтэ хүсэнүүдэй хамааралсалгаһаа уламжалан, Аден шадар тохёолдоһон байдал тухай хэлэнгүй гаража шадахагүй байнаб.

Араб арадууд бусад бүхы арадуудтал адляар өөрыгөө дураар ажаһууха, колониализмын үлэгдэлнүүдые үгы хэхэ эрхэтэй юм. Империалис хархис этэгээдүүдэй ямаршье мэхэ гохо, зүришэлдөө гаргаа һаа, дүрһагдаһан арадуудай өөһэдынгөө нангин эрхэ сүлөөгэй түлөө хэдэг үнэн зүб тэмсэлые зогсоожо шадахагүй гэжэ бидэ найданабди.

Бидэнэр Африкын арадуудые талархан дэмжэнэбди. Тэдэ арадууд Португалиин болон бусад колонизаторнуудай урдаһаа тэмсэнэ. Бидэнэр Азиин, Африкын, Латинэ Америкын арадуудай сүлөөрэлгын тэмсэлые талархан дэмжэнэ, мүн Малайзи болон Азиин бусад газар дайда эзэмдэхэ гэдэг неоколониалистнуудай түсэбүүдтэ Индонезиин болон бусад арадуудтай хамта тэмсэнэбди.

Түгшүүрил ехэтэй газарнууд тухай хэлэхэ зуураа, Германиин асуудалай мүнөө хүрэтэр гуримшуулагдаагүй байһые хараадаа абаха хэрэгтэй. Германитай эбэй договор баталагдаагүй байһан дээрэһээ, мүн дайнай һүүлээрхи асуудалнуудай шиидхэгдээгүй байһан дээрэһээ боложе, Европын тэг дунда уласхоорондын түгшүүрилэй аюул бии байһаар. Тэндэ угаа олон сэрэгүүд, тон ехэ зэбсэгжэлгэ гулидхагдаанхай. Баруун Германиин үһөөрхэгшэд НАТО доторхи шухала бүхы тушаалнуудые эзэлээд, ядерна зэбсэгтэй болохоёо эрмэлзэнэ. Тиимэһээ Советскэ Союз болбол Германиин хоёр гүрэнтэй эбэй договор баталха, энээнэй үндэһөөр Баруун Берлин тухай асуудал шиидхэхэ зорилгые хойшолуулашагүй шухала гэжэ тоолоно.

Оронойнгоо обороные хамгаалха ба экономико болон соёл культураа хүгжөөхэ асуудалнуудые эмхидхэхэдээ, бидэнэй хараадаа абаха уласхоорондын бодото оршон байдал эгээл иимэ юм.

Нүхэдүүд! Таанар Советскэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ ошожо орохотнай гээшэ. Солдадуудай һургагшанарынь бологшо офицернүүд мүн туладаа, таанар сэрэгшэдые һургаха, сэрэгэй албэ хэгшэдые техническэ эрдэмтэй болгохо, политическэшье, бэе махабадыншье талаар тэдэниие хүмүүжүүлхэ зэргэтэйт. Таанар уласхоорондын оршон байдалые өөһэдөө зүбөөр ойлгожо, урдаа табигдаһан зорилгонуудые манай армиин нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэхынь тула бүхы шадалаараа оролдохо ёһотойт.

Советскэ правительство, манай арад хадаа армияа зэбсэгжүүлхын тула, хэрээндээ эгээн һайн сэрэгэй техникэ үгэхын тула бүхы шадалаараа оролдоно. Энэ зэбсэгээ эрхим һайнаар шудалха гээшэ, хэрбээ дайн сэрэгые дайсанай һүжэрөөгөө һаань, Советскэ Союз өөрынгөө эрхэ сүлөөе, мүн бусадайшье эрхэ сүлөөе аршалан хамгаалха гэжэ, Советскэ Союз өөрынгөө нүхэдые, союзнигуудые аюулда ороо һаань, орхихогүй гэжэ дайсадта ойлгуулха гээшэ таанарай зорилго, бүхы совет сэрэгшэдэй зорилго болоно. Эзэрхэг түримхэй империалис гүрэнүүдэй хорото ябуулгын эсэстэ дэлхэйн бүмбэрсэгэй элдэб районуудта муу байдалай тохёолдоод байхада, бидэнэй хайша хэрэгээр хандадаггүй байһые империалистнууд мэдэжэ байг.

Таанар Советскэ Союзай Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй зэргэһээ эндэ ерэжэ, сэрэгэй ехэ һайн бэлэдхэлтэй болоод, сэрэгэй академинүүдтэ һуража, эрдэм бэлиг олоод, сэрэгэйнгээ частьнуудта, соединенинүүдтэ бусахатнай гээшэ.

Мүнөө Советскэ Союзай Зэбсэгтэ Хүсэнүүд дайнай урда тээхидэл бэшэ гэхэ гү, али арбан жэлэй саада тээхидэл бэшэ болонхой. Тэрэ үедэ манай арми винтовко, миномет, үхэр буу, бомбардировщигууд, миноносецууд, крейсернүүд болон хуурай газарай, уһа, агаарай бусад хуушанай зэбсэг хэрэгсэлнүүдээр хангагдаад байгаа. Харин мүнөө Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэймнай баран бүхы түрэлэй сэрэгүүдынь сэрэгэй шэнэ техникэтэй болонхой.

Манай Далайн-Сэрэгэй Флодые дахин шэнээр зэбсэгжүүлхэ тухай асуудал арбан жэлэй саада тээ табигдаһан байгаа. Тэрэ үедэ манай Далайн-Сэрэгэй Флот крейсер, эсминец болон бусад зэргын гол түлэб уһан дээгүүр ябадаг онгосонуудаар хангагдаад байһан юм. Иимэ зэбсэгүүд мүнөөнэй эрхэ байдалда дайн сэрэг хэхэдээ, нилээд хуушаранхай, юундэб гэбэл, уһан дээгүүрхи зэбсэг хэрэгсэлнүүд мүнөө агаарһаа, уһанай эрьеһээ аюулда орохо, мүн тэдэниие холо газарһаа дайсан буудажа усадхахадаа болохо байна бшуу.

Тиимэһээ бидэнэр далайн-сэрэгэйнгээ хүсэнүүдые дахин шэнээр зэбсэгжүүлжэ, уһан доогуур ябаха флодые далайн-сэрэгэй хүсэнүүдэй гол шухала зүйл болгохын тула бүхы шадалаараа оролдохо зорилго табинхайбди. Бидэнэр энээнһээ урдашье уһан доогуур ябадаг хүсэтэ флодтой байгаа гээшэ һэн бэзэбди даа. Зүгөөр тэрэмнай дизель-электрическэ двигательнүүдээр ябуулагдадаг һэн. Тиимэһээ уһан доогуур ябадаг онгосонуудаймнай скростинь бага байһан, тэдэнэр гол түлэб далайн торпедэнүүдээр зэбсэглэгдэдэг байһан юм. Тэрэ үеын уһан дорохи флодой арга боломжонь, илангаяа сэрэгэйнгээ баазануудһаа холо болоодхиходоо бага байһан юм. Уһан доогуур ябаха шэнэ флот болбол түргэн хүдэлсэтэй, холо буудадаг болохо, дайсанай добтолоо һаа, ямаршье һаадгүйгөөр тамарха, дайлалдаха ехэ арга боломжотой болохо ёһотой байгаа. Уһан доогуур ябаха атомна флот байгуулха ушартай бологдоо һэн. Тиин манай Зэбсэгтэ Хүсэнүүд, манай Далайн-Сэрэгэй Флот иимэ хүсэтэ зэбсэгтэй болонхой.

Манай орондо Германскэ фашизмын баадхаһан Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ бидэнэр олон миллион сэрэгшэдээ, амгалан ажал хэдэг хүнүүдээ алдаһан байгаабди. Тэдэниие мнай фашистска эзэмдэгшэд алаа һэн.

Гитлерэй фашизмын бута сохигдоһоной һүүлээр Советскэ Союзай урдаһаа дай хэхэ гэдэг һэдэлгэнүүд ямаршье туһагүй байха гэжэ дайн сэрэгтэ дуратайшуул ойлгохо бэзэ гэжэ эб найрамдалда дуратай хүнүүд найдадаг һэн. Теэд гитлеровскэ Германиин үй бута сохигдоһоор арбаншье жэлэй үнгэрөөгүй байтар империалистнууд сэрэгэй бүлэглэлнүүдые дахин байгуулжа захалаа бэлэй. Тэдэ бүлэглэлнүүдые эмхидхэгшэд Советскэ Союзые, бусад социалис оронуудые тойруулан, сэрэгэй баазануудые байгуулжа, манда аюул тохёолдуулдаг һэн. «Хүсэ хэрэглэлтын хараа бодолой» политика бэелүүлэгшэд социализмын хүсэнүүдые саашань хаяха тухай, шэнэ байдал тогтоохо замда ороһон оронуудай социалис хубилалтануудые усадхаха тухай уряа лозунгнуудые далдагүй сэхээр гаргадаг болоһон юм.

Тэрэ үедэ бидэнэй дайсад булюу һайн зүйлнүүдтэй, Советскэ Союзай дайда руу буудамаар сэрэгэй баазануудтай байгаа. Америкын Холбоото Штадай эзэрхэг түримхэй хүсэнүүд сэрэгэй эдэ бүлэглэлнүүдые эмхидхэгшэд, сэрэгэй баазануудые байгуулагшад байһан юм, байнашье. Тэдэ эзэрхэг түримхэйшүүл харюу сохилтодо оромоор бэшэ шахуу гэжэ тоологдодог өөрынгөө дайдаһаа тон холо зай талада сэрэгэй баазануудые байгуулаа һэн. Тиихэ үедэ агаарһаа бэеэ хамгаалгын мүнөөнэй зэбсэг хэрэгсэлнүүд иимэ холо зай талада бомбододог авиациин урдаһаа хүсэд һайнаар хэрэглэгдэжэ шадахагүй байгаа.

Гэбэшье, дайсадаймнай мэдэлдэ байһан энэ булюу зүйлынь мүнөө бүримүһэн үгы болгогдонхой. Советскэ Союз һүүлэй жэлнүүдтэ ракетно-ядерна стратегическэ хүсэнүүдые байгуулаанхай. Эдэ хүсэнүүднай хэрбээ дайн сэрэгые дайсанай һүжэрөөгөө һаань, дэлхэйн бүмбэрсэгэй ямаршье хубидань байһан дайсанда үхэлэй шанга харюу сохилто үгэжэ шадаха юм. Энэ хадаа бидэнэй туйлаһан тон шухала гүйлалта мүн гээнэ. Энэмнай хүсэнүүдэй хубааралгые үндэһөөрнь хубилгаһан байна.

Мүнөө Советскэ Союз болбол дэлхэйн хоёрдохи дайнай урда тээхи шэнги капиталис гүрэнүүдээр хүреэлэгдэһэн имагтал гансахан социалис орон бэшэ юм. Советскэ Союзай хүсэтэ экономиконь, наука, техникын хүгжэлтэнь армияа шэнээр зэбсэгжүүлжэ, гайхамшагта хүсэтэ зэбсэг байгуулха арга боломжо манда олгоо. Энэ хүсэтэ зэбсэгнай юумэ усадхаха зорилготойгоор байгуулагдадаг бэшэ, харин Гитлерэй уршагта ябадалай ямараар дүүрэһыень мартаад, дахин дайн сэрэг хээд туршаха гэдэг хүсэнүүдэй амынь татахын тула тиимэ зэбсэг бүтээнэбди.

Советскэ Союзда добтолхо гэдэг ямаршье һэдэлгэ Гитлерэйхидэл адляар гутамшаг муухайгаар һалаха, гитлеровскэ фашизмын хооһон туршалгаһаа бүришье богони болзор соо һалаха гэжэ бидэ мэдүүлдэгбди, мэдүүлнэшьебди.

Бидэнэр Советскэ Союзай Агаарай Хүсэнүүдыешье баһал шэнээр зэбсэгжүүлээд, тэдэнэй урда шэнэ зорилго табинхайбди. Агаарай сэрэгэй хүсэнүүднай мүнөө үедэ эгээн шэнэ буу зэбсэгээр хангагданхай. Энэнь агаарһаа бэеэ хамгаалгын зорилго шиидхэхэ, эзэрхэг түримхэйнэртэ шанга сохилтонуудые агаарһаа хэхэ арга боломжо олгохо юм.

Зүгөөр сэрэгэй техникын, тэрэнэй добтолхы шанарай үүргэнь хэды ехэшье байгаа һаа, армиин оньһожоруулгын болон автоматизацилгын ямаршье хэмжээндэ хүрэбэл, хүн гээшэ эгээн шухала байһан зандаа үлэхэ юм. Тиин автоматизаци хэхэдэшье хүн болбол шиидхэхы үүргэтэй ха юм. Хүниие хүмүүжүүлхэ, һургаха, хүнүүдые морально-политическэ болон бэе махабадын талаар хатуужуулха, шадамар бэрхэ болгохо, дайшалхы ямаршье эрхэ байдалые зүбөөр ойлгодог болохо, техникые һайса шудалжа зэбсэгтэ хүсэнүүдээ хэрэглэхэ гээшэ командирнуудай үмэнэ табигдаха гол зорилго болоно. Тиимэһээ таанар командирнууд-эмхидхэлшэдэй, дайн сэрэгые хүтэлбэрилэгшэдэй бүхы шанарые бодото дээрэнь харуулха зэргэтэй болоно.

Һайн эмхидхэлтэй байгаа һаа, генерал, адмирал, офицернүүд, солдадууд болон матросуудай һайн бэлэдхэлтэй кадрнуудай бии байгаа һаа, хэрбээ дайсанай галзууран, Советскэ Союзда, социалис оронуудта орохоёо һэдэбэлынь, тэрэ дайсаниие бута сохихын тула тон шэнэ хүсэтэ техникээ зүбөөр хэрэглэхэ зорилго амжалтатайгаар шиидхэгдэхэ бэзэ гэжэ найданабди.

Бидэ хэндэшье добтолхоёо хүсэнэгүйбди гэжэ дабтан хэлэнэб. Зүгөөр манай Эхэ ороной хилэдэ добтолоо һаань, тэрэнээ аршалан хамгаалхабди, Советскэ Союзай болон манай союзнигуудай, ханинарай хилые эбдэхэеэ хүсэгшэдтэ эрид шанга харюу сохилто үгэхөөр хэзээдэшье бэлэн байхабди гэжэ тангариглаанабди.

Арми болон флодоо дайшалхы тон шэнэ техникээр зэбсэгжүүлһэнэймнай эсэстэ зэбсэгтэ хүсэнүүдтэмнай инженернүүд болон техникүүдэй тоо нилээд олошороо, тиимэһээ бүхы офицернүүдэй сэрэгэй-техническэ, ниитэ-теоретическэ болон культурна хэмжээе һайжаруулха шухала болгодбо. Дайшалхы техникын хүсэнүүдэй бодото, техническэ үндэһэ һуурине шудалаагүй һаа, мүнөө энэ техникээ зүбөөр хэрэглэхын аргагүй юм. Дайшалхы техникээ һайса шудалхын тула физикэ, хими, математика болон бусад естественнэ наукануудые гүнзэгыгөөр мэдэхэ хэрэгтэй.

Мүнөөнэй эрхэ байдалда сэрэгэй ёһотой һайн мэргэжэлтэй болохо гээшэ баһал шухала байна. Сагаан халаад үмдэһэн офицер управлени[illegible] пультын дэргэдэ һуугаад, кнопко да[illegible] раад лэ сэрэгүүдээ «хүтэлбэрилжэ[illegible]» байдаг хэбэртэйгээр мүнөө олохон ху[illegible]нүүд бодоно. Теэд мүнөөнэй дайша[illegible]хы ябуулганууд хайшаа байхаб гэ[illegible]жэ таанадта, сэрэгэй хүнүүдтэ, һайс[illegible] мэдээжэ ха юм даа.

Ракетно-ядерна зэбсэг хэрэглэх[illegible] мүнөөнэй дайн сэрэг хэхын тула сэрэгшэд болбол морально-политическэ, дайшалхы эрхим һайн шанартай байха ёһотой. Мүнөө сэрэгшэ болбо[illegible] урда урдынхиһаа уламжа ехэ тэсэб[illegible]ритэй, эрид шанга зоригтой, эмхи[illegible] журамтай байха зэргэтэй.

Зэбсэгтэ хүсэнүүдэймнай офицер[illegible]нүүд хадаа сэрэгэй мэргэжэлтэд бай[illegible]хаһаа гадна, мүн арми болон флод[illegible] парти, правительствын политикы[illegible] эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлдэг хүнүү[illegible] гээшэ гэжэ совет арад тоолоно. Ма[illegible]най офицернүүд партиин политикы[illegible] һайса мэдэхэ, тэрээниие өөрынг[illegible] мэдэлэй хүнүүдтэ шадамараар ойл[illegible]гуулжа үгэхэ, бодото дээрэнь амжал[illegible]татайгаар бэелүүлхэ уялгатай. Эн[illegible] зорилгоёо һайнаар бэелүүлхын тул[illegible] марксистско-ленинскэ теори шудалх[illegible] ёһотой. Имагтал марксизм-ленинизм[illegible] болбол ниитын хүгжэлтын жам[illegible]ёһые, партиин политикые, комму[illegible]низм тээшэ обществын дабшаха за[illegible]мые зүбөөр ойлгохо арга боломж[illegible] олгодог байна.

Хүндэтэ нүхэдүүд! Таанар офице[illegible]рэй бэрхэтэй, харюусалгатайшье һаа мүн энээнтэй хамта манай орон до[illegible]тор хүндэтэй мэргэжэл шэлэжэ аба[illegible]һан байнат. Парти болон арад зомнай Советскэ Армида, Далайн-Сэрэг[illegible] Флодтоо тон дуратайгаар хандадаг советскэ офицернүүдэй арюун нангин ажалые ехээр сэгнэдэг юм. Энэ мэр[illegible]гэжэл шэлээд, ами наһаяа сэрэгэй албанда зорюулха гэжэ шиидэһэн залуушуулые али болохоор амаршалан дэмжэхэ байнабди.

Хүндэтэ нүхэдүүд, сэрэгэй акаде[illegible]ми дүүргэһэнтэйтнай дашарамдуулан таанарые үгынгөө түгэсхэлдэ дахин амаршалхыемни зүбшөөгыт, ажал хү[illegible]дэлмэридөө амжалта туйлахыетнай, зол жаргалтай ажаһуухыетнай хүсэхыемни зүбшөөгыт.

Ямаршье хүдэлмэридэ, ямаршье газарта ябахадаа, партиин этигэ[illegible] найдабариие нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэхэ байхат, өөрынгөө Эсэгэ оро[illegible]ниие хамгаалгын агуухэ хэрэгт[illegible] бүхы хүсэ шадалаа зорюулха байхат гэжэ найдахыемни зүбшөөрыт.

Офицернүүдэй шэнэ кадрнуудые—командирнуудые, политическэ хүдэлмэрилэгшэдые, инженернүүдые һай[illegible]наар бэлдэһэнэйнь түлөө сэрэгэй академинуудай багшанар, профессорнуудта Коммунистическэ партиин Центральна Комитедэй, Советскэ правительствын үмэнэһөө гүн ех[illegible] баяр баясхалан хүргэнэб.

Советскэ Союзай алдар суута Зэ[illegible]сэгтэ Хүсэнүүд мандаха болтогой!

Социалис оронуудай арадуудай хоорондохи аха дүүгэй бата хани барисаан мандаха болтогой!

Социализмын оронуудай зэбсэгтэ хүсэнүүдэй хани барисаан, нягта жагсаал мандаха болтогой!

Коммунизмын түлөө тэмсэлдэнь совет арадай бүхы илалтануудые ударидан эмхидхэгшэ Советскэ Союзай Коммунистическэ парти мандаха болтогой!

Нүхэр Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгые тон анхаралтайгаар шагнаһан, оло дахин нэрьемэ альга ташалганууд болоһон байна.

МЭРГЭЖЭЛТЫН ЗҮБШЭЛ

ТРАНШЕЙ СОО ДАРАҺАН СИЛОС ҺАЙН

Ниитын малда силос дараха шухалын шухала удхатай хаһа саг ерэнтэбэ. Тэжээлые силос болгон даража хадагалха гээшэ урдань үзэгдөөгүй хэрэг бэшэ. Силос бэлдэхэ тухай фермэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд яһала мэдэхэ болонхой. Юуб гэхэдэ, малда силос эдюулхэдэ ашаг шэмэнь эли бодо дээшэлдэг ха юм.

Гэхэ зуура, хайшан гэжэ зүбөөр силос бэлдэхэб гэһэн асуудал мүнөө хүрэтэр үшөөл эсэслэн шиидхэгдээгүй байһаар. Республикымнай олохон колхоз, совхозуудта силос ехээр бэлдэгдэдэг болонхой. Гэбэшье силос хайшан гэжэ зүбөөр хэхэб гэһэн заабариин хазагайруулагдадаг дээрэһээ горитой силос гутажа, муудадаг, шанарынь доошолдог байна бшуу. Ямар үбһэ ногоогоор, ямар аргаар силос хэгдэнэб, эдэ бүгэдэһөө силосэй шанар дулдыдадаг ха юм. Тиимэһээ эдэ асуудалнуудые тодорхойлон хаража үзэе.

Силос хэхэдээ элдэб ногоо, ургамалнуудые, тэрэ тоодо кукуруза, сэсэг, обёос элдэб бобово ургамалнуудые, хээрын элдэб үбһэ ногоо, урмэдэһэ, ойн ургамал, ожорһо хулһан болон бусадые хэрэглэдэг гээшэ лаб даа. Гэхэ зуура, хээрын элдэб ногоо, урмэдэһэ, хулһа ехээр суглуулжа, нэгэ газарта дараханъ бэрхэтэй байдаг. Энээниие хараада абан тэрэ шадарынь бии байгаа багашаг траншей, нүхэн соо, бусад түхеэрэлгэнүүд соо силос дарадаг байна. Энэньшье зүйтэй гээшэ.

Хээрын элдэб үбһэ ногооной, бурһаг үбһэнэй һая ургажа байхадань силос болгоходо шанартай һайн байдаг. Таримал ногоо силос болгон дараха саг улам улам ойртоно. Тиимэһээ силосэй нүхэ, траншейнүүдые сэбэрлэхэ, сагаадаха саг ерээ.

Газар дээрэ силос хэхэдэ олон ушарта гутажа муудадаг байна бшуу. Юуб гэхэдэ, нэгэ газарта ехэ обоохой хэгдэнэ, тиигээдшье арба—хорин үдэрэй туршада тэрээнээ хэжэ дүүргэдэг байха юм. Иигэжэ удаарууулхада силослэгдэжэ байһан үбһэ ногоон наранда ехээр халашана. Бороо хурада норошоно, тиигэһээр һүүлэй һүүлдэ халуудажа гутана. Силосто орохо элдэб ургамал, ногооной хэды шэнээн байһаниие тухайлжа, багашаг обоохойнуудые хэхэдэ һайн. Тиигээд 5—7 үдэрэй туршада нэгэ обоохойгоо даража дүүргэхэ заабаритай. Энэ ушарта дарагдаһан силос гутахагүй.

Ажахынуудай олон хүтэлбэрилэгшэд алдуу эндүү гаргаһан байна. Силос хэхэ траншей, нүхэнүүдээ, башнинуудаа хэрэггүй гээд орхижорхёо. Юунда тиигээб гэхэдэ, траншей, нүхэн сооһоо силос малтажа гаргахань бэрхэшээлтэй байдаг. Зүгөөр мүнөө үедэ элдэб оньһото түхеэрэлгэ, транспортёрнууд бии болонхой. Эдэниие шадамараар хэрэглээд байхада, силос нүхэн сооһоо гаргахада хүнгэн байха.

Силос хэхэдээ агаарай орохогүйгөөр һайса нягтаруулан дараха хэрэгтэй. «С-80» түхэлэй томо трактор хэрэглэбэл һайн байдаг. Силос даража байха үедөө ходо нягтаруулжа байха заабаритай. Иигэжэ һайса нягтаруулагдаһан силосэй ногоон шэмэ шүүһэнтэеэ холисолдожо, силосто агаарай орохоор бэшэ болгодог.

Дарагдаһан силосые яажа хушаха тухай хэды үгэ хэлэе. Олохон колхоз, совхозуудта мүнөө хүрэтэр траншей, нүхэнүүдые шоройгоор хушадаг заншалтай. Энэнь силосэй ногооные агаарһаа бириатайгаар хамгаалдаггүй. Иимгэнээр шорой хэжэ хушахада туһа болодоггүй. Харин зузаанаар шорой обоолжорхиходо үбэлдөө тэрэнь хүрэшэдэг. Һүүлдэнь тэрээниие малтахань бэрхэшээлтэй. Энэ ушарта силослэгдэһэн ногоон хушаһан шоройтой холисолдоод, горитойгоор гутажа һаладаг байна бшуу. Шорой шохойтой холисолдошоһон силос үнеэдтэ эдюулхэдэ гэдэһэ доторой үбшэндэ дайрагдадаг.

Дарагдаһан силосые юугээр хушаа һаа һайн бэ? Хэрбээ олжо шададаг һаа, синтетическэ плёнко хэрэглэбэл тон таарамжатай. Мүнөө иимэ плёнко угаа хомор. Манай эрхэ байдалда силос һолоомоор хушахада һайн. Силос нягтаруулан дарахада дээдэ таладань агаарай орохоор бэшэ «ногоон хушалта» бии болгогдохо ёһотой. Үнөө дээрэһээнь 1,5—2 метр зузаантайгаар һолоомоор хушаха. Иигэжэ зундаа наранайшье элшэдэ халахагүй, бороо хурадашье орожо гутахагүй, хатахагүй байна. Үбэлэй сагта иимэ хушалта хүрэхэгүй. Траншей, нүхэ, силосэй түхеэрэлгэнүүдэй иимэ хушалта абахада гаргаша хэгдэхэгүй болоно.

Силосые шанартай һайнаар даража абаха тухай ехэ анхарал табихаар. Эгээ түлэб дундаа ургажа байха үедэнь кукуруза, бусад залаата ургамалнуудые силос болгон дарахада шүүһэ ехэтэй байдаг. Нягтаруулан даража байха үедэ энэ шэмэ шүүһэниинь шахагдажа доошоо урдашадаг. Энэ шүүһэн соонь эрхим тэжээлэй зүйлнүүд байдаг ха юм. Энэ тэжээлтэй зүйлнүүдыень тогтоожо абахын зорилгоор тусхай хэмжээ абаха шухала. Нэгэ үе ногоон тэжээл нягтаруулан дараһанай һүүлээр лэ дээгүүрнь 20—30 сантиметр зузаантайгаар һолоомо хэлсэхэдэ һайн. Энэ һолоомондонь шэмэ шүүһэниинь шэнгэжэ үлэхэ.

Силосые улам шанартай, һайн, протеинээр элбэг болгохын түлөө карбамид холилсоходо болохо. Тиихэдээ 6—7 килограмм химикат нэгэ тонно ногоон тэжээлдэ хүртэхэ ёһотой. 2 килограмм уһанда нэгэ килограмм карбамид хэжэ, силослэгдэжэ байһан ногоон дээгүүрээ жэгдэ һайнаар сасаха хэрэгтэй. Карбамид силосто холиходо азот улам ехэ болодог, белок элбэгжэдэг байна.

Ямар ургамал, ногоонуудые силос болгон дарахаяа һайса мэдэхэ хэрэгтэй. Бүхы ургамалнууд гурбан хуби болгон хубаагдадаг. Иигэжэ бэлээр силос болгогдодог, силослэхэдэ бэрхэшээлтэй, силослэжэ болохогүй ургамалнууд байдаг. Кукуруза, обёос, хара тариян болон бусад залаата ургамалнууд силослэгдэдэг. Бобово ургамалнуудые силослэхэнь бэрхэшээлтэй. Халаахай хамхуул, үлэн үбһэ силослэжэ болодоггүй.

Саахар ехэтэй ургамалнуудые силослэхэдэ һайн. Тусхай бактеринүүд энэ саахарыень хэрэглэжэ, һүнэй кислота бии болгодог. Эгээл энэ һүнэй кислота силосые удаан гутаахагүй гол шухала зүйлынь болодог байна. Тиимэһээ һүнэй кислота хэр ехээр сугларнаб, тэрэнһээнь силосэй шанар дулдыдадаг. Жэшээнь, кукуруза юрын хэмжүүрһээ 5—6 дахин ехэ саахартай. Наран сэсэг, обёос болон бусад залаата ургамалнуудшье саахар ехэтэй. Харин бобово ургамал саахараар дутамаг байдаг. Тиигээдшье бобово ургамал протеинтэй аад, эһэхэдээ аалин. Энээниие хараада абажа, бобово ургамалнуудые кукурузатай, обёостой; наран сэсэгтэй холижо дарахада таарамжатай.

Бобово ургамалнуудые бэлээр силослэгдэдэг ургамалнуудтай холижо дарахада протеин витамин ехэтэй, улам шанартай болодог. Кукурузын силосэй протеин багатай хадань, дээрэнь клевер, хүсы үбһэ холилсоходо һайн. Саахар ехэтэй кукуруза бобово ургамалнуудтай холиходо эһэжэ, нилэжэ улам шэмэтэй болоно. Энэ ушартаншье нэгэ үе ногоон тэжээл хээд, 20—30 сантиметр зузаантайгаар һолоомо холилсожо дараха хэрэгтэй.

Иимэ болохолоороо, силослэхэдэ бэрхэшээлтэйшье, силослэжэ болохошьегүй ургамалнуудые силослэхэдээ һайн ургамалнуудтай холиходо шанартай силос болодог байна. Хатажа муудашаһан ургаһаар үни болошоһон ургамалнуудые хэрэглэлтэгүй. Саахарын бага болошоһон, шэмэ шүүһэгүй шахуу байдаг. Тиимэ болохолоороо, һүүлдэ гутаха, муудаха. Манай зарим ажахынуудта наран сэсэгэй сэсэглэжэ дүүрүүтэй байхадань силосладаг ушар үзэгдэдэг. Мүн залаата ургамалнуудшье угаа хожом сабшагдадаг байна. Ургамал бүхэниие хэдыдэ силослэхэеэ мэдэхэ шухала.

Шанартай силос ехээр бэлдэжэ, багаханааршье гутаангүйгөөр, дуһаа хэрэглэхын түлөө бүхы зохихо хэмжээн абтаха ёһотой. Энэ талаар ажахын хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд ехэ анхарал табиха уялгатай.

М. РАЗМАХНИН,
Буряадай хүдөө ажахын институдай багша.

БУРЯАД ҮНЭН

2-дохи нюур.
1964 оной июлиин 10.

Целиннэ хизаар. Кокчетавска областиин «Каменобродско» совхоздо гахай үдхэлгын түүхэдэ тон хомор болодог ушар үзэгдэбэ. Томо сагаан үүлтэрэй эхэ гахай 32 поршоонхо гаргаба.

Тэрэ гахай поршоонхонуудтаяа хамта зунай байрада оруулагдаад, тэдэнэй хойноһоо совхозой мэргэжэлтэд хаража байдаг. Поршоонхонууд гэмгүй һайнаар түлжэжэ, томо болоно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: совхозой хүдэлмэришэн В. Ф. Зотова поршоонхотой гахайгаа эдеэлүүлжэ байна.

ТАСС-ай фотохронико.

Ноохо хайшалалга

ҮДЭРЭЙ САЙЛАЛГЫН ҮЕДЭ

Халуушье гээшэнь аргагүй. Аяма. Хотон соо хаалгаатай хонид һүүдэр бэдэрэн гүйлдэнэ, бэе бэедээ хургана. Сарай соо сагаан торгон утаһан шэнги бамбагар нооһотой хонид табсан дээгүүр жэрылдэн харагдана. Хажуу талаарнь нооһо хайшалагшад ехэл сүлөөгүй хөөртэйнүүд, гартаа машинкануудые барихай таршаганууулна. Хайшашад урахан гараараа хонидойнгоо торгон утаһые аятайханаар отолуулжа, арһан дээгүүрнь даамайгаар шударуулна. Теэд...

Үдын тэн болжо, аккордеоной ирагуу һайхан дуун хангюурдашаба. Ажалшад духэриглэжэ һуугаад, дууша хүбүүнэй хонгёо аялга шагнан, сэдьхэлээ хүдэлгэнэ.

Бү гайхагты! Тура городой артистнар эндэмнай ерээд, зүжэг наада табижа, һонирхуулжа байна гэжэ бү һанаарайгты. Харин эдэнэр өөһэдымнай нүхэд, сугтаа ажаллажа байдаг залуу хүбүүд, басагаднай ажалшадай амаржа байха үедэ хүхюу зугаа наада гаргажа байгаа юм. Эндэ сугларһан хүн бүхэн хүхюутэй, баяртай. Тиигэнгүй яахаб даа. Һаяхан табан хоногой ажалай дүн согсологдожо, Данзан Маладаевай хүтэлбэрилдэг бригадада дамжуулгын вымпел барюулагдаа һэн. Түрүүшын үдэрһөө эхилжэ, ноохо хайшалалгые эмхитэйгээр ябуулаа ха юм. Мүрысөөндэ түрүүлһэн хадаа эндэхид урматай, зоригтойл.

Хайшалалгын энэ пунктда ажалай бэрхэшүүл олон. Механизатор Цыдып Содномов хододоо түрүү ябадагаараа мүнгэн шанда хүртөөд, «Түрүү хайшашан» гэжэ бэшээтэй бишыхан улаан туг хажуудаа хадхаад, ажаллажа байна. Тэрэнэй хажуугаар Мүнхэ Даржаев, Аюр Вампилов, Валей Вафин, Будажап Бабуев, Могсохоной 8 жэлэй һургуулиин һурагшад Батодоржо Гомбоцыренов, Цырендоржо Гылыков гэгшэд баһал шанда хүртэлсөө.

Хори гаран жэлдэ хонишон ябаһан Соном Цыренжапова эдэ хүбүүдэй шуран бэрхээр ажалладагые, түргэн болзор соо хонидойнгоо ноохо хайшалжа дууһахаяа байһыень хараад, ехэл урматай даа. Энэ жэлдэ тус пунктын 7 хоногой болзор соо 200 гаран центнер ноохо хайшалжа, Чисаанынгаа совхоздо түрүү ябаһан һурагтай.

...Зоной хүхилдэжэ байтар моторой абяан гансата хүнхинэшэбэ. Дүхэриглөөд һуулсаһан хүнүүдэй дундаһаа Дашидоржо Санжижанов бодон ошоод, машинынгаа мотоор хүдэлгэжэ, ажалшадые «һууриһаа бодогты, үдын зайһарлалга дүүрэе» гэһэн тэмдэг үгэһэн байбал.

— Дашидоржомнай ехэл яаруу хүн даа, үшөө нэгэ дуу дуулаадхиха гэхэдэмни, мотоороо ханхинуулжархибал,—гээд фермын зоотехник Володя Ганшанов хүхюутэйгээр хөөрэнэ.

— Энэмнай алтан гартай хүн, нэгэшье үдэр ажалаа һаатуулнагүй. Иигэжэл ажаллажа байбалнай, хэрэгнай түргэн бүтэхэ ха юм,—гэлсэхэшье хүнүүд бии.

Иигэһээр ажалай халуун хаһа дахин эхилшэбэ. Хүнүүд бултадоро дороо ажалтай болжо, ноохи сагаан утаһаяа хурса машинанудай хүтэгаар хиргажа ороно.

К. БАНДАНОВ.

Хори.

БАЯНХАН МОНГОЛОЙ АЯЛГА БАЙГАЛ ДЭЭГҮҮР ЗЭДЭЛЭГ!

Монгол литературын долоон хоног

ХАНИ ХАРИЛСААМНАЙ ХҮГЖЭГ ЛЭ

Арадай хубисхалай болоһоор 43 жэлэй ойн гүйсэһэн [...]р баясхаланта энэ үдэр манай Буряадай ниислэл хо[...]н ажалшад, соёл культурымнай түлөөлэгшэд Монголой [...]лой эрхим түлөөлэгшэдые угтажа байна. Мүнөө[...]р эхилхэ ахадүү Монгол арадаймнай литературын до[...]он хоног буряад арадай ажабайдалда ехэ удха шанар[...]інь дамжаггүй. Энэ долоон хоног хадаа совет болон мон[...] арадуудай хани харилсаанай үшөө нэгэ толотомо гэр[...] болохо байһаниинь элитэ.

Монголой литература арадай хубисхалай ашаар шэнэ [...]үүр дали ургажа, социалис реализмын арга методүүд[...]ундэһэлэн, үдэрһөө үдэртэ хүгжэн һалбарна. Эндэ шэнэ [...]нголой литературын үлгын үмэнэ зогсоһон гайхамшаг[...] уран зохёолшо Дашадоржийн Нацагдоржые дурдангүй [...]маар бэшэ. Хэрбээ Монголой коммунистнарай [...]эг жанжан Сүхэ-Баатарай дэлхэйн үгытэй ангиин [...]уехэ вождь Ленинд хандаа һаань, харин Монгол уран [...]ёолшод, соёл культурын ажал ябуулагшад агууехэ [...]олетарска уран зохёолшо Максим Горькидо хандаһан [...]йна бшуу. Тиин 1925 ондо М. Горький монгол интелли[...]циин түлөөлэгшэдтэй уулзахадаа соёл культура, уран [...]ёолоо дэбжээн хүгжөөхэ хэрэгтэ шууд эрмэлзэл ба[...]йха ёһотойт гэжэ заагаа һэн. Агууехэ Горькиин зааба[...]е хүтэлбэри болгон, монгол уран зохёолшод революци[...]оо ёһоор шууд эрмэлзэхэ ёһые баталан, литература, [...]л культурая хүгжөөжэ эхилээ бэлэй. Нацагдоржийн дүлэтэ зохёолнуудай хойноһоо аха үеын уран зохёолшод болохо Дамдинсурэн, Цэдэнжав, Цэвэгмид, Пэрлээ, Дашдэндэв, Уламбаяр, Сэнгэ болон бусадай элдэб жанрай зохёолнууд бии болоо һэн.

Бидэ, совет уран зохёолшод, монгол литературын үнэн ханинар һэн тула аха дүү арадайнгаа литературын алишье жанрай хүгжэхэдэ баясадаг гээшэбди. Илангаяа поэзиин амжалтаар омогорходогбди. Гүн гүнзэгы удхатай, үргэн далайсатай поэмэ болон шүлэгүүдые бэшэдэг Гайтавые хүндэлдэгбди. Залуу үеын шүлэгшэд сооһоо гайхалтай нарин уянгаша Явуухуланиие мэдэхэбди. Энэл нүхэрэймнай уянгын шүлэгүүд тухай манай космонавт Герман Титов магтаалай үндэр үгэнүүдые хэлээ һэм шуу.

Һүүлэй үедэ монгол прозын гайхамшагта түргэн хүгжэжэ байһаниинь хэндэшье мэдээжэ. Мүнөө монгол литературада романай гол жанр болон тодорһониинь болбосоролойнь арсашагүй нэгэ гэршэ мүн. Энэ талаар «Үүрэй туяа» гэжэ Ринчинэй романиие түрүүлэн нэрлэмээр. Нүгөөдэ роман болохо Лодойдамбын «Тунгалаг тамир» буряад хэлэн дээрэ оршуулагдажа, «Байгал» журналдамнай толилогдоо. Манай уншагшад энэ романииень үндэрөөр сэгнээ. Тэрэшэлэн монгол драматургиин хүгжэлтые амаршалха зуураа Ванган, Чимид болон бусадай һонирхолтой зүжэгүүдые дурдая.

Монгол болон буряад хэлэнүүдэй нэгэ үндэһэтэйнь хэндэшье мэдээжэ. Манай арадууд «Гэсэр» гэжэ нэгэл баатарлиг эпостэй бшуу. Гэбэшье Октябриин революциин һүүлээр лэ нэгэ үндэһэтэй хэлэнүүднай улам түрэл дүтэ болоо, юуб гэхэдэ, сурталайнгаа шэглэлээр нэгэ замаар хүгжэжэ ябаһан арадуудай хэлэнүүд ёһотойл түрэл боложо шададагынь арсашагүй. Монгол уран зохёолшодто М. Горькиин захиһан захяа тухай дээрэ дурдагдаа һэн. Тиимэһээл монголой шэнэ литературын хүгжэлтэдэ агуу ехэ ород литература, гайхамшагта совет литература хамагай ехэ нүлөө үзүүлээ гэхэдэ алдуу болохогүй.

Мүн буряад литература агууехэ ород литературын нүлөөн доро хүгжэжэ совет литературын таһаршагүй нэгэ һалаа болон тодороод, хүгжэлтынгөө энэ замда шэнэ шэнэ амжалтануудые туйлажа байдаг.

Монгол болон совет арадуудай соёл культурын хани харилсаануудай хүгжэжэ байһан ушар бидэнние ехэтэ баясуулна. Тэрэ тоодо совет Буряад орон болон Монгол орон хоёрой хоорондохи хани харилсаа бэхижүүлгэ ехэ удха шанартай.

Һүүлдэнь хүндэтэ монгол айлшадаа совет Буряадай дэбисхэр дээрэ үнэн сэдьхэлһээ амаршалжа, талархалаа элирхэйлээд, Советскэ Союз болон Монголой Арадай Республикын хоорондо али бүхы хани харилсаан, тэрэ тоодо соёл культурын аха дүү ёһоной хани харилсаан һалбаран хүгжэжэ байг лэ гэжэ юрөөе.

Н. БАЛДАНО,
Буряадай уран зохёолшодой правлениин түрүүлэгшэ.

Эдэл даа айлшадаймнай номууд!

ТҮГНЭ МОНГОЛЬСОЮ ХОЛО БЭШЭ

Манай Түгнын нэмжээ тала Монгол суута талатай адлирхуу шэнжэтэй гэһэн һураг суу дуулаһан байхаб. Тэрэньшье гайхалгүй ааб даа, юуб гэхэдэ торонто нютагууднай бэе бэеһээ холо бэшэ оршодог шуу. Би таладаа һүрэг хонидоо хурaан тогтоон ябатараа, абажа гараһан газетээ дэлгэн уншахадаа, аха дүү арадуудаймнай литература, искусствын түлөөлэгшэд айлшаар ерэхэеэ байһан тухай уншаад ехэтэ баясабаб. Үни холоһоо хойшо Монгол һайхан ороной соёл урлал, уран зохёол тухай дуулаһанби.

Монгол хүндэтэ айлшадаа амаршалха зуураа, һайнние хүсэжэ, совет хүнүүдэй ажабайдалтай, ажал хүдэлмэритэй гүн гүнзэгыгөөр танилсахыень, золтой жаргалтай айлшалхыень юрөөнэб. Манай «Эрдэм» совхоз һүүлэй жэлнүүдтэ нилээд ургажа, үнэржэн баяжажа, элдэб янзын орёо онсоһон машина техникээр зэбсэгжэһэн ажахы болоо. Бүри һаяхана 30 жэлэйн гээ ойе тэмдэглээ. Би энэ совхоздо ахалагша хонишоноор ажалладагби. Үнгэрэгшэ үбэлжэлгын үедэ зуун хонин бүриһөө 95 хурьга абажа, гээлтэ хоролтогүйгөөр түлжүүлээб. Эгээл мүнөө үедэ хонидойнгоо нооһо хайшалжа дүүргээд, үбһэ хуряалгадаа гаранхайбди.

БАЛДАМА ДОРЖИЕВА.
Социалис Ажалай Герой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутат.

«ЭНЭ БОЛ МИНИИ НЮТАГ—МОНГОЛ САЙХАН ОРОН»

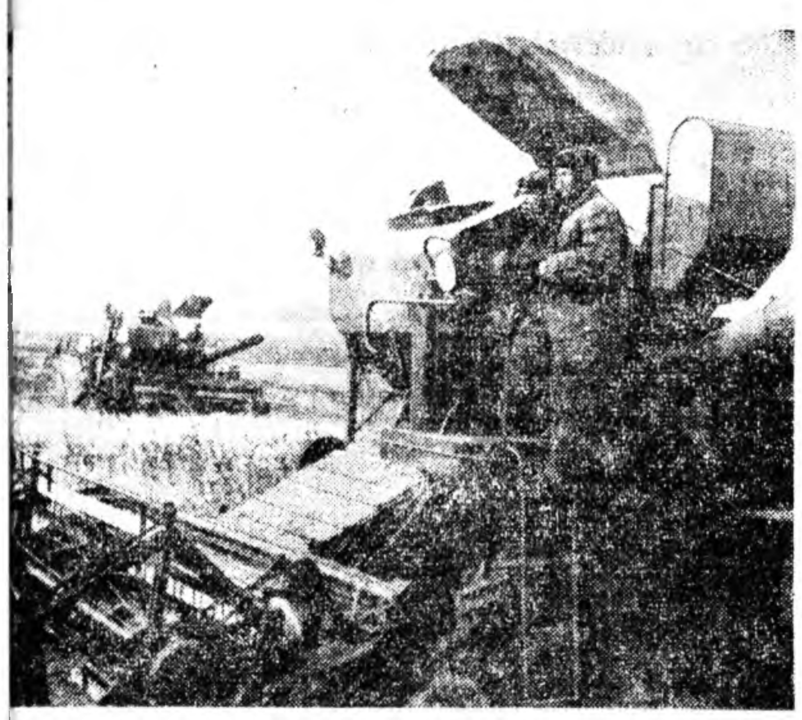

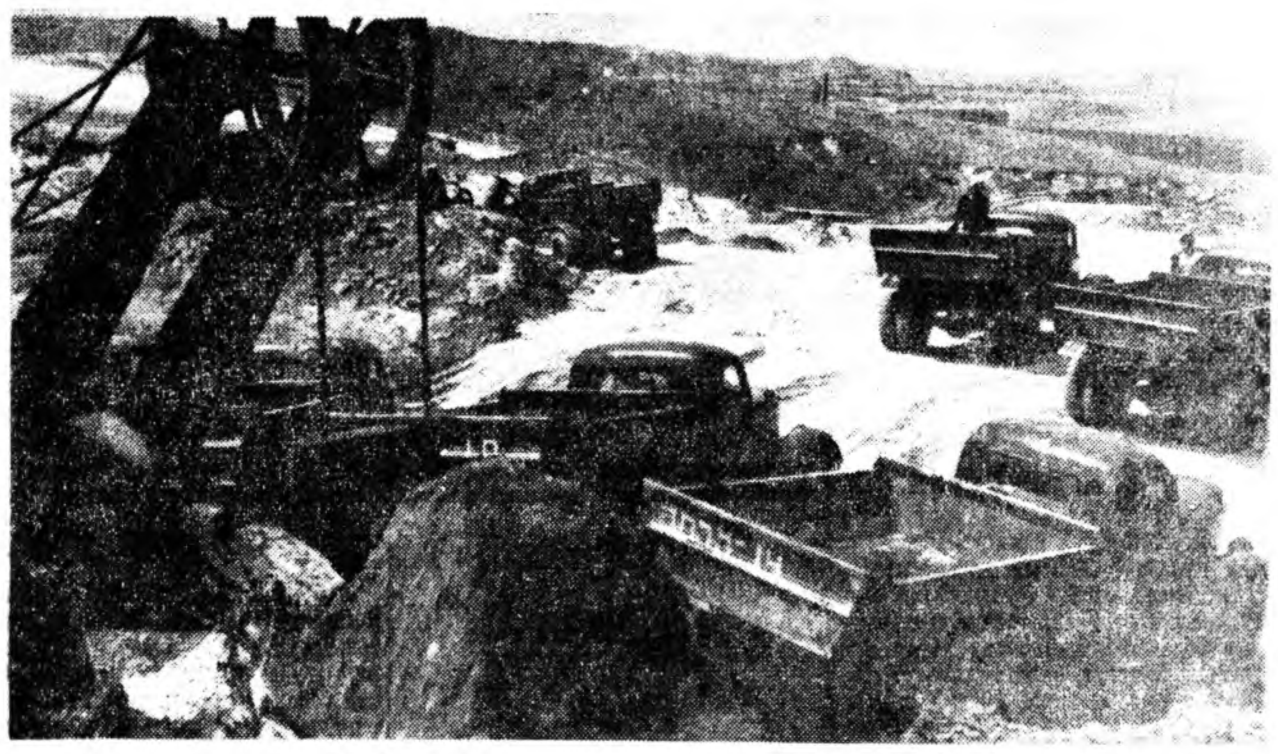

Монгол шэнэ литературын үндэһэ табигша Д. Нацагдорж заха хязааргүй талаяа шэртэн: «Энэ бол минии нютаг—Монгол сайхан орон» гэжэ хэлэһэниинь домог болонхой. Харин мүнөө энэ таладань таряан далай эбхэржэ (зүүн гарһаа), хүсэтэ машинануудаар томо Дархан хото (баруун гарһаа) бодхоогдоно. Эхэ талаяа мүнөө хараа һаа, Д. Нацагдорж юун гэжэ хэлэхэ һэн хаб?!

МАНАЙДА ХЭБЛЭГДЭҺЭН МОНГОЛ НОМУУД

Монгол рассказууд, 1959 он. Шэнэ Монголой дуунууд, шүлэгүүд, 1960 он. Д. Тарва. Монгол сайхан орон. 1961 он. Ц. Гайтав. Дамдины Сүхэ-Баатар, поэмэ. 1962 он. Ч. Лодойдамба. Алтайда, роман. 1962 он. Ч. Лхамсүрэн, Хүрин морин, поэмэ. 1964 он. Ч. Лодойдамба. Тунгалаг тамир, роман. „Байгал" журнал. 1963 он.

АЛЬГА ТАШАМААР ЛЭ БЭЛЭЙ

Би Дашадоржийн Нацагдоржын түрэл Эхэ орон болоһшо Монголоор хэдэн дахин ябаһан, гайхалтай һайхан үндэһэн соёлтойнь танилсаһан байхаб. Мүн манай Буряад орондошье Улаан-Баатарай гүрэнэй драматическа театр айлшалһан улаан-үдынхидэй альга ташуулһан намтартай ха юм. Тиихэдэ дэлхэйн драматургиин манлайнуудай нэгэн — В. Шекспирэй «Отеллые» хаража, ехэтэл сэдьхэлээ ханагдаа һэн. Юуб гэхэдэ, энэ зохёолдо өөрөө гол ролиинь гүйсэдхэһэн, зүжэгынь найруулан табиһан бэлэйб. Тиимэһээ илангаяа һонирхолтойгоор хараһамни ойлгосотой.

Мүнөө болохоёо байгаа Монгол литературын долоон хоногто мүн баһал хэдэн артистнарай хабаадаха ушарые ехэтэ һайшаан хүлеэнэб. Дахин альгаяа ташан амаршалха байһандаа золтойб.

Г. ЦЫДЫНЖАПОВ, СССР-эй арадай артист.

ТАНИЛСАГТЫ: Манай айлшан СЭНГИЙН ЭРДЭНЭ

Уран зохёолшо, поэт Сэнгийн [Эр]дэнэ 1929 ондо Хэнтэйн ай[ма]гта Биндэр сомоной нютагта [ма]лшан арадай гэр бүлэдэ түрэ[һэ]н намтартай.

1955 ондо Чойбалсанай нэ[рэм]жэтэ гүрэнэй университедэй [ме]дицинскэ факультет амжалта[тай]гаар дүүргээд, удаань ниис[лэ]л Улаан-Баатарай нэгэ больницада мэргэжэлээрээ ажаллаһан юм.

1949 онһоо хойшо уран зохёолоор һонирхожо, нилээд оролдолго гаргаһанайнгаа ашаар «Тала нютагаар ябахадаа» гэһэн шүлэгүүдэй түрүүшынгээ ном хэблүүлһэн юм. Удаань гол түлэб прозоор бэшэдэг болоо. Тиин «Жэл үнгэрхэдэ», «Һалхитын голойхид» гэһэн повестьнуудые толилуулаа. Эдэ зохёолнуудынь уншагшадай зүгһөө һайн сэгнэлтэдэ хүртөө. Һүүлэй үедэ С. Эрдэнын бэшэһэн олон тоото рассказууд, очеркнууд, репортажууд «Үнэн» «Залуушуулай үнэн», «Соёл, утга зохёол» болон бусад газетэнүүдтэ, мүн «Цог» журналда хэблэгдэнэ. Гадна «Гунигта дурдал» гэжэ киносценариин автор юм. «Алтан үргөө» гэжэ сценариарнь «Дефа» болон «Монголкино» студинууд хамтаржа, тон һонирхолтой фильм табиһан байна.

Мүнөө үедэ С. Эрдэнэ «Цог» журналай харюусалгата редактораар ажаллана. Тэрэнэй һүүлэй үедэ бэшэһэн рассказууд гүрэнэй шанда дэбжүүлэгдээд байна.

Ц. ГАЙТАВ

ГЭРЭЛТЭ ХУШӨӨ

Зайсан толгойн орой дээрэ
Заларжа байгаа тэрэ хүшөө
Баатар нүхэдэй шэн габьяа.
Бата үндэрөөр баталаа юм.

Зүбыень танда хэлэхэ гэбэл,
Дайсан толгой дээр байгаа юм.
Сэхыень шүлэгөөр хэлэхэ гэбэл,
Сүмбэр уула дээр байгаа юм.

Оройдонь хадаатай табан
хушуунь,
Орон дэлхэйе гэрэлтүүлдэг юм
Гэрээн һайхан туяа гэрэлынь
Гэр бүхэндэ хүрэдэг юм.

Ээрхэг хархисуудай һабарһаа
Эхэ оронием сүлөөлһэн
Уулын бүргэдтэл
зоригтойшуулдаа
Улад зомнай зорюулаа юм.

Хэн хэндэ зорюулагдаһыень
Хэлэжэ, тооложо барахагүйт.
Соведэй түлөө дайлалдаа гэжэ
Хүндэтэйгөөр тэдэнээ дурдадаг
юм.

Талын амиды сэсэгээр бидэ
Тахижа, шүтэжэ ябадагбди.
Арюун нютагайл һэбшээ
һалхин
Амисхалаа үгэжэ байдаг юм.

Сэбэр һанаата арад зомни
Сэдьхэлээ үгэжэ ябадаг юм.
Аадар бороогой тунгалаг уһан
Арюудхан угаажа байдаг юм.

Улаан-Баатар хотымнай
Зүрхыень хаража байдаг юм.
Уняарта хүндын эхиндэ
Урда хойноһоо харагдадаг юм.

Ухаа ороһон үхибүүдэй
Урин нюдэдһөө һалашагүй
Уран зохёолшо хүнүүдэй
Ухаан сэдьхэлһээ гарашагүй.

Заяата мүнхэ энэ хүшөө
Зайсан толгойн орой дээрэ
Үүрэй туяанай элдэб үнгөөр
Үдэр һүнигүй гэрэлтэдэг юм.

А. БАДАЕВ,
буряадшалба.

ТАНИЛСАГТЫ: Манай айлшан СОНОМЫН УДВАЛ

Сономын Удвал Түб аймагай Лүн сумын Лүн гэжэ нютагта 1921 ондо малшан арадай бүлэдэ түрэһэн байна. Гэртээ үзэг заалгажа һураад, 1932 онһоо эхилээд бэеэ даажа, ажалда ороо һэн. Бэшээшээр, аймагай газетын редактораар, мүн «Үнэн» газетын редакторай орлогшоор хүдэлөө. Ехэнхидээ эхэнэрнүүдэй эмхидхэлэй ажал ябуулгада эдэбхитэйгээр хабаадаһан байна. Нүхэр С. Удвал 1942—1944 онуудта Советскэ Союзда Востоковедениин институтда һураа. 1947 ондо дээдэ партийна һургуули дүүргэһэн юм. Нүхэр С. Удвал 1938 онһоо эхилэн уран зохёолой ажалда халуунаар хандажа ороһон байна.

1957 ондо «Одгэрэл» гэжэ зохёолнуудайнь түрүүшын ном хэблэгдэжэ гараһан байна.

Удаадахи жэлнүүдтэ олон тоото шүлэг, рассказуудые, очеркнуудые хэблүүлээ.

Мүнөө үедэ Сономын Удвал Монголой уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшээр ажалладаг. Нүхэр Удвал МНРП-гэй Центральна Комитедэй гэшүүн, Арадай Ехэ Хуралай депутат юм.

„ӨӨДЭЛХЭДЭ ҮНЭШЭН САГААН ЭШЭГЭН"

Гантай жэлдэ уудам талада
Газарай намхан толгойн дунда
Ганса муу эшэгэ дахуулһан
Гайгүй һайхан ямаан ябаба.
Һайн малаа хамталан суглуулжа,
Хашхаран хабархан туужа ябатараа.
Хартаганын сан халхалагдан үлэһэн
Хамагай ахирхан эшэгээ анжарбагүй.
Ногоотой газар нүүжэ буухаар
Нютаг шэлээд ашаалжа хүдэлхэдөө,
Доройхон эшэгээ дахуулжа ябаһан
Дохолон ямаагаа хараашь ха даа,
Нооһо абадагаа бүри мартаад,
Нобшотой буусадаа хайрагүй хаяба.
Һү багатай гээ юм гү?
Һүрэгэй адаг гээ юм гү?
Али бүхыгөө абаад нүүһэн аад,
Ахир мууень хаядагынь юун бэ?

Аргал, харгана түүхэдээ баридаг
Асатай модо абахаяа мартаагүй аад,
Хурьга эшэгэ тууххадаа баридаг
Хуушарһан муу дэгэлээ мартаагүй аад,
Хөөрхы эшэгэниинь хаанаш багтаагүй,
Хүхэ ямаагааш эрьежэ хараагүй,
Үбһэ ногооной үндэрөө хүсөөгүй,
Үнгын сэсэгэй буурсагаа гүбеэгүй,
Үбэлэй хүйтэнэй болохо гэжэ байхада,
Өөдэ уруугаа гэшхэлэй маарaжа,
Үбһэ шаралза бэдэржэ шэмхэлһээр
Үлбэрдэжэ үхэхэ сагынь ойртобо.
Ондо орожо амиды гарабал,
Өөхэ нэмэжэ хүсэ абабал,
Ерэхэ хабар үри унахада,
Эзэн хүмни ерэхэ ха гү?

Ц. ДОНДОКОВА буряадшалба.

ДОМОГ

ЗҮРХЭН ХҮХЭ ШУЛУУН

[Г]уа Доной модоной үндэһөөр эл[дэб] орёо юумэнүүдые урин гоёор [хэ]хэдээ абьяастай бэрхэ хүн [бэл]эй. Ан гүрөөл агнажа, уулын [...]а дамжан борсо торсо шулуун [...]уур, бүтүү шэдхэ газараар [...]хадаа, тэрэ модоной орбон үндэ[һэ]шэнжэлжэ, гутал хубсаһаа һал[...]даг һэн. Анхан, үшөө үхибүүн [ба]йхадаа, модоной үндэһөөр гэр [ба]рын хэрэгсэлнүүдые дархалжа, [...] абаяа баярлуулдаг байгаа. [...]ншье болонгүй харахадань, [...]агар жаахан хүбүүниинь хүһа[...] нарһанай үндэһэ суглуулжа, [...]ой шумуулнуудай, ан арьяа[...] дүрсые һажаалган, айхабтар [...]н уранаар, тэрэ зандань тоо[...] түрэлыень гаргажа һураба. [...]эшье хэрэггүй юумэ хэнэш [...] ажы, абань зэмэлдэг болобо. [...]бэ яабашье гуа Доной урал[...] юумэнүүдые үзэжэ, хүн зон [...]хысэ магтадаг, һайшаадаг [...]һон юм. Хүһанай өөрын бул[...]рхан үндэһөөр намхаг намхаг [...]лһон уһанай долги, сороб[...]о байһан галай дүлэ гаргажа һурамхираа. Уран дарханай мэргэжэлдэ һураагүй хүнэй гарта ямарханшье гоё нарһанай үндэһэ барюулбалтнай, һанаһан хүсэһэн юумыетнай лаб хэжэ шадахагүйл даа. Теэд гуа Доной гарай альган соо ороһон хүһанай үндэһэн юуншье болошохо. Зангиран шүрбэһэтэй хүлнүүдтэй бар ехэ хүсэтэ носолдожо байһан арсалануудые, һамгаяа дороможолһон эрые, үльгэрэй үнэхөөр дорюун баатарнуудые нарһанай үндэһөөр бүтээхэдэнь, суглараагша хүн зон тахалаа ханан хаража, хужарлан зугаалдаг, тэрэнэй оюун бэлигые гайхалсан байдаг бэлэй.

Гуа Дон үнэн зүрхэнһөө хэлэгдэһэн хүнүүдэй магтаалые хүлеэн абажа сэдьхэлээ ханан баярлажа, сиибыгшэ тэнгэриингээ хаяас, манхайгша уулынгаа оройе шэртэн, хүсэһэн хүсэлдөө хүрэһэн хүнэй маягаар энеэбхилэн, нарата үглөөгүүр гэшхэлэн ябаха дуратай агша һэн.

Хада уулаар гуа Дон нэгэтэ зайжа ябаһаар гайхалтайхан үндэһэ олобо. Хоёр гараа толгой дээрээ абаашажа наманшалан, үбдэг дээрээ һэхэрэн унаһан энэ хүн дүрсынь сээжэндэ шулуугаар хэгдэһэн зүрхэн байгаа ха юм даа. Гэртээ асаржа, олдоһон дүрсынгөө тооһые зада сэбэрлэжэ харахадань, балар мунхаг үедэ зобожо зүдэрһэн, сээжэндээ шулуун зүрхэтэй хүнэй шарай элиржэ, тэрээнэй сэдьхэлдэ ямаршьеб даа зэбүүн мэдэрэл түрүүлбэ. Тиигэбэшье иимэ олдохоор шухаг олзоёо хаяжа болохо аал? Үгы даа, тэрэ даб дээрээ яашье шадахагүй байба. Салагар ялагар болотор аршажа, ехэл ямбатайгаар хойморойнгоо аляар дээрэ абаашажа табижархёо һэн.

Нэгэтэл үерэй уһанда элитэрээ мүлюулһэн хүхэ шулуун зүрхэтэй, наманшалан, үбдэг дээрээ һэхэрэн унаһан хүнэй дүрсэ үдэр хоногой үнгэрхэ тудам нэгэл таагүй бодол түрүүлдэг бололой. «Зүрхэнэйнгөө иимэ шулуун болоод тогтошоо һаань, яаха һэн гээшэбиб»,—гэһэн хашан бодолдо нэгэтэ эзэлэгдэбэ. Энэ һэжэгтэ бодолынь: «Олон олон жэлэй саана би хадаа газар дээрэхи хайрата ганса хүбүүгээ галта дайнда алдажа, тэхэрихынь хүлеэжэ ядаһандаа иимэ шулуун зүрхэтэй болошоо юмшууб»,—тэһэн гасаланта бодол боложо хубилба. Ой модон соогуур тэнүүлтэн, хаа хаанагүй ябаһаншье бол, гуа Доной иимэхэн гайхалтай юумэ олжо үзөөгүй байгаа бшуу.

Энэ мэтын хүндэ бодолдо даруулжа байтараа нэгэтэ үглөөгүүр һиилүүрээ абажа гараад, хүхэ шулуун зүрхыень мулта сохижо хаяжархёо һэн. Зүрхэнэйнь һуурида хүрэн алагхан гүнзэгы нүхэн үлэшэбэ. Тэрэнь зүрхөө һуга татуулаад, сүхэрэн унаһан хүнэй дүрсэ болобо. Гуа Дон дураа ехээр гутаһандаа, һүхээ абажа ерээд, тэрэ дүрсөө хаха бута сохиһон бэеэрээ, долоо уулын саагуур һэе орогүй шэдэжэрхёо бэлэй.

Ц-Д. ХАМАЕВ,
буряадшалба.

ТҮМЭР ЗАМ

Ч. ЛХАМСҮРЭН

[...]дам орон соогуур
[...]а, уһа, губиие гаталаад,
[...]эр зам зурын ялалзаад,
[...]гэн поезд шуумайн гарана.
Энэ хадаа аха дүүгэй
туһаламжа —
Энхэ тайбанай арюун зам.
Энэ болбол хани барисаанай
бэлэг —
Эхэ оронойм жаргалай зам.

Москва агуу хототой
Монголой ниислэлы холбоод,
Түрэһэн оронойм хүгжэлтэдэ
Түгэс һайхан хүсэ үгөө.
Энэ болбол аха дүүгэй
туһаламжа —
Эд бараанай үргэн зам.
Энэ болбол хани-барисаанай
бэлэг —
Эрдэм соёлой гэрэлтэ зам.

Дээгүүрнь самолёт ниидээд,
Доогуурнь машина дабхяад,
Түргэн поезд дүүрэн бараатай
Түргэн замаар шуумайн гарана.
Энэ болбол аха дүүгэй
туһаламжа —
Эбтэ ехэ ажалай илалта
Энэ болбол хани барисаанай
бэлэг —
Ерээдүйдэ социализмда хүрэхэ
зам.

Ч. ДАРИБАЗАРОН,
буряадшалба.

РАССКАЗ

„ТЭНГЭРИИН ХААН"

С. ДАШДЭНДЭВ

Хотын нэгэ сэсэрлигэй үхин Индраа гэдэг һайндэрөөр тудуулжа, хүгшэн эжындээ ошобо. Хүгшэн эжынь нэгэдэлэй хонишон бэлэй. Индраагай ошохо үеэр ехэ саһан орожо, хүйтэн бордоһон бууба. Иимэ үедэ хүгшэн эжынь хонидоо бэлшээридэ гаргангүй газаагаа бариад, тэжээхэһээ гадна, үшөө нарай хурьгадые бөөмэйлжэ абаха гэжэ ехэ тухашаруу байба.

Индраа үхин хүгшэн эжындээ ошон сасуу түр зуура газаа гараад, тэнгэриин байдалые ажаглан зогсобо. Абань Индраа гэжэ нэрэ үгэһэн юм. «Тэрэнь тэнгэриин хаан гэһэн удхатай нэрэ юм гэнэ бэлэй. Хэрбээ би тэнгэриин хаан юм бол, энэ тэнгэриие захиржа шадаха юм бэшэ гүб?»—гэхэ мэтээшэлэн тэрэ бодоно. Тиигээд «Тэнгэри ээ! Саһа бү оруула! Хүй бордоһо бү туулга!»—гэжэ хашхараад, һалхинай шууяһан зүг руу Индраа үлеэжэ үзэбэ. Аабагар хөөрхэн гараараа саһанай орохые болюулха гэжэ оролдобо. Индраагай тиихэдэ саһан орохоёо юундэ болихо бэлэй даа.

Үдэшэлэн тээ Индраа хурьгадые хүхүүлхэ болобо. Хорёо сооһоо олон хурьгад дүрьелдэн гаража, үдэртөө удаан хүлеэһэн эхэнүүдээ олжо, хүхөө дэхэн хүхэнэд. Тиихэдэнь нэгэ сагаан ямаан халзан хурьган хоёр хонидой дундуур дэмы гүйгөөд лэ байбад. Энээн тухайда Индраагай хүгшэн эжыһээ асуухадань, ямаанайнь эшэгэн өөдэгүйрхэжэ үхэһэн юм гэжэ харюусаба. Индраа үхин ямаа хурьга хоёрые залжаалүүлэн шартажа, нэгэ удаа хойноһоонь дахажа ябаба. «Та хоёр дэмы иигэжэ маараад яахатнайб? Хоорондоо ажы хүүхэн хоёр бололсогты!»—гэжэ Индраа үгэлдэг һэн.

Хүгшэн эжынь Индраае хаража энеэгээд: «Дэмыдэ иигэжэ болохогүй, боли»,—гэбэ. Тиигэжэ дуугархадань Индраа хүгшэн эжынгээ үгыень дуулабагүй. Хүгшэн эжынгээ хони тээглэжэ, хурьгыень абхуулдагые урда хараһан байжа, Индраа тэрээнээ дууряан тээглэжэ ороно. Үдэшэ болохын хирэндэ сагаан ямаан нилээд уяржа, халзан хурьгые үнэрдэхэ болобо. Халзан хурьгахан һүүлээ годигонуулан, ямаанай дэлэнгые дэхэн дэхэн хүхэжэ эхилэлэй.

Индраа үхин баярлаһандаа хүгшэн эжыгээ дуудаад:

— Хүгшэн эжы ээ! Саһан оробол орожол байг лэ, сагаан ямаан хүүхэнтэй болобо гэжэ «тэнгэриин хаан» Индраа эжыдээ хэлэжэ байгаа һэн.

С. БАНЗАРАКЦАЕВ,
буряадшалба.

Сергей КОНЕНКОВ: „УРАН ШАДАБАРИИН НЮУСА“

Байгша оной июлиин 10-да СССР-эй арадай уран зурааша, Ленинэй шангай лауреат, СССР-эй уран зурагай Академиин бодото гэшүүн Сергей Коненков 90-тэй болохонь. Энэ скульпторай хэһэн ажал гансахан Советскэ Союзда бэшэ, харин дэлхэйн олон гүрэнүүдтэ мэдээжэ юм.

Манай ажабайдалай эгээл үнэтэй юумэн юуб гэхэдэ, ажал болоно. Мүнөөнэй хүгжэлтэ хадаа үе сагай хүн зоной шадабари мэргэжэлээ улам дээшэлүүлэн хүгжэһэнэй ашаа үрэ юм. Электрын элшэ хүсэ, телефон, радио, телевидени, самолет, автомобиль гэхэ мэтые хэрэглэхэдээ хүн зоной ажабайдалда эдэ зүйлнүүдэй ехэ үүргэ дүүргэдэг байһые бидэ мэдэнэбди. Эдэ бүгэдын үшөө үгы байһан сагые би һайн һананаб. Түрүүшын телефоной бии болоходо хүдөөгэй хүн зон тэрэниие ямар нэгэ «эди шиди» гэжэ, паровозые—«галта могой» мэтээр һанаһан юм.

Би 1874 ондо Смоленскэ губерниин Елнинскэ уездын Караковичи тосхондо түрэһэн хүм. Үшөө таба хүрөөгүй байхадаа карандаш барижа эхилээ һэм. Өөрынгөө зураһан түрүүшын зурагуудые газаа талаһаань харагдахынь тула сонхын шэлдэ няалжа, хорёо хашаа, бартаа хөөгөөр зурагша һэм.

1892 ондо түрүүшынхеэ Москва ерээб. Уран зурагай училищада ороходо дуратайшуулай тон олоншье һаань, конкурсын шалгалта барижа шадагдаа. Һайра байдалай нилээд хүндэшэгшье һаа, аша туһагүйгөөр нэгэшье үдэр үнгэргэдэггүй, гансал тусхай һуралсалаа хараад байгүй, консерваториин концертнүүдтэ ошожо, элитэ композиторнууд Бах, Бетховен, Чайковский гэгшэдэй хүгжэмүүдые шагнадаг байгааб. Паганиниин хүсэн түгэлдэр хүгжэм шагнахадаа наһанай зол хуби, шадабари мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ зам энэ гэжэ тоологшо һэм.

Ородой классическа литература намда эгээл найдамтай тулгууримни болложо ургэһэн. Ородой литература ухаан бодолой эгээл ехэ баялиг руу татадаг, ажабайдалай эгээл һайн һайханиие зүбөөр ойлгохо арга олгодог байгаа. Гоголь, Пушкин, Достоевский намайе уран һайхан скульптура бүтээхэ хэрэгтэ һургаһан гэжэ мэдэрэгшэб. Павел Михайлович, Сергей Михайлович Третьяковтоной уран зурагуудай галерей намда өөрымни түрэл гэр шэнги болоһон юм.

Агууехэ Октябриин социалис революциин болоходо би 44-дэхи жэлээ гэшхээд ябааб. Росси дээгүүр эрхэ сүлөөгэй наран мандаа. Еһотоороол хүн түрэлтэнэй түүхэдэ шэнэ үе саг ерэһэн гээшэ.

Залуу наһанайнгаа олон нүхэдые мүнөө һанагданаб. Тэдэнэй дунда үнгэржэ байһан үе сагай өөрынь онсо илгаае зүбөөр ойлгоһон, искусствын шэнэ ушаралые өөбэржэ шадаһан, мүн бодото искусствын дээдэ шатада гаража шадабари бэлигээрээ бусадһаа илгарһан хүнүүд бии. Бүргаг үйлсэдэ даруулһан тарян шэнгеэр тиимэ бэлиг шадабаритай хүнүүдэй хүсэ шадалаа харуулангүй, тэгэжэ ябахада ехэл харамтай даа.

Яагаад иимэ ушар болоод гээшэб? Ямар шалтагаан энэндэ бии? Минии эндэ хэлэхэһөө хүсэһэн хүнүүд гээшэ хүндэлдэгдэжэ байһан зон. Мүнөөмнай тансахан портрет зурааха гү, али скульптура уралан бүтээхэ хэрэгтэ хамаг сагаа хүү зорихо гэ башэл. Искусствын эгээл гол шухала юумэниинь юуб гэхэдэ, хүгжэлтэй амжалта туйлахые оролдохо бэшэ, харин өөрынгөө шадабари мэргэжэлые дээшэлүүлхэ талаар үдэр бүриин тэсэбэри ехэтэй ажал болоно. Бодото ажал дээрэ хүлһөө таргаагүй, шадабари мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ талаар үдэр бүри оролдоогүй һаа, ямаршье ехэ бэлигтэй хүн бүхы наһаяа хооһоор үнгэргэжэ болохо юм. Хамагай түрүүн өөрынгөө хэхэ, бүтээхэ ажалые зүбөөр ойлгоод, зориһон хэрэгээ хүсэл, шуналтайгаар дүүргэхэ тон шухала.

Ямар нэгэ саг зуурын амжалтада бэшэ, харин өөрынгөө ажабайдалай зоригжуулхы хүсэндэ би ехээр этигэдэгби. Ябууд дундаа ойлгоһон гү, али халан абтаһан юумэнһээ заримдаа эрхим һайн уран зураг болошоложошье магад. Теэд олонхи ушарта миил эскиз (зурагай багсаалта) болоод һаладаг. Иимэ ушарта уран зурааша өөрынгөө табиһан һанал хүсэлые бодото ажал дээрээ бэелүүлжэ шаданагүй гээшэ.

Минии залуу наһанай нүхэдтэ хабаатай һаань, би эдэ бүгэдэ тухай хэлэхэгүй һэм. Минии зүбшөөлнүүд үнгэрһэн залуу наһанаймни нүхэдтэ туһа болохоёо болинхой. Мүнөө хүдэлмэрилжэ байгшадта, тэрэ тоодо манай залуушуулда — зарим тэды дүршэлтэй болоһон уран зураашадта, мүн уран зурагай дээдэ һургуулинуудта һуража ябагшадта би хандананаб.

Уран һайханай үнэтэ зүйлнүүд өөрынгөө үе сагай хүгжэлтын хэмжэгээр сэгнэгдэдэг байна. Тэдэ зүйлнүүд хойто үеын хүн зоноор дахин харагдаха, зарим хубинь шэнэдэхэн хубилагдадаг, үе үе болоод дахин дабтагдадаг байха юм.

Гебэшье наши бүхэнэй искусствада өөрын онсо илгаа, түхэл маяг гэжэ байдаг. Бидэнэр, совет уран зураашад Рублев, Феофан Грекээ эхилээд өөһэдынгөө агуу ехэ уран зураашадай баян дуршэлдэ, уг заншалда түшэглэжэ аргатайбди.

Хэн энэ уг заншалые тооногүйб, тэрэ хүн бодото искусствоһаа хахасахые һэдэнэ гээшэ. Эгээл иимэ ушар дээрэһээ хараһан искусствын нэгэ һалаа—абстракционизм болоно. Бодото искусствоһаа таһаржа, хооһон шуукэ татаһан абстракционизм [illegible]

Иигэжэ бодото искусствоһаа таһарха, уг заншалайнь урасхаалһаа зорюута холодохо гээшэ, минии һанахада, искусствада эгээл аюултай зам болоно. Ажабайдалтай нягта холбоотой бодото искусство хүндэ хандан өөрынгөө һанамжа, хүн тухай хэлэхэ эрхэ олгодог байна. Шэнэ аад, хуурмаг үүсхэл гарадаг уран зураашад хэды дэрхэ, бэлиг шадабаритай байгаашье һаа, худалхэмэрингээ гол анхаралые хүниие абадаггүй, искусствын хуули ёһоноо хадуурдаг хүн заатагүй хойно гараха, ажабайдалай дабшалтаһаа гээгдэхэ юм.

Үе сагай социальна бодото байдалые хүн сэхээр харуулһан шэнэ арга зам тухай хэлэхэ болоо һаа, ондоо хараг. Репинэй искусство юугээрээ хүсэн түгэлдэр байгааб гэхэдэ, революциин урда тээхи Россин дарлан мүлжэгдэһэн, үлэсхэлэн зоболондо дарагдаһан хүниие, өөдөө харааагүй барлагай ажал айхабтар ехэ хүсэтэйгөөр, ойлгосотойгоор харуулжа шадаһан байна. Бэлиг шадабари ехэтэй уран зурааша Врубель бодото ажабайдалай хэмһээ хэтэрэнгүйгөөр зураглаха шэнэ арга олоһон юм. Тиин хуушанай һургуулиин заабариие зоримгойгоор шэнэлһэн гээшэ. Тэрэ бэлиг шадабари ехэтэй байхаһаа гадна, соёл болбосоролтой болоһон дээрэһээ бодото байдалые шэнээр хараха аргатай болоһон байна.

Үе сагайнгаа өөрынь уг зорилгые зүбөөр ойлгохо, тэрэниинь харуулжа шадаха гээшэ тон шухала. Рославль городто үшөө гимназист байхадамни, революционно үзэлтэй нэгэ хүн намда иигэжэ хэлэһэн юм: «өөрынгөө нүхэдые жандармануудта барюулхагүйн тула хоро уугаад үхэхэеэ байһан студентые зурал даа».

Энэ ушар тэрэ үе сагай социальна байдалай түрүүшын захил байһан байна бшуу. Арад зондо элдэб хуурмаг искусство хэрэггүй, харин дайшалхы, этигэл найдабариинь харуулһан үнэн искусство хэрэгтэй гэжэ ойлгожо эхилээ һэм.

Александр III хаанай шэрээдээ һууһаһаа эхилээд мүнөөдэр хүрэтэр бүхы наһанайнгаа замые һанан дурдаха зуураа, харин оронуудһаа асарагдаһан удхагүй хубхай хооһон искусство бэшэ, харин арадай бодото искусство хүндэ аша туһатай гэхэ байнаб. Энэ һанамжымни зүб байһаниие өөрын, нүхэдэймнишье, мүн дайсадаймнишье дүй дүршэл гэршэлжэ үгэнэ.

Минии искусствада шэлжэн орожо байха үедэ Россида түүхэтэ ехэ хубилалтанууд захалжа байһан юм. Хаа хаанагүй революционно хүдэлөөн. Һаял хори гаража ябааб. Москвагай уран зурагай училищада һуража байтараа эрхэ сүлөөгөө олохын түлөө тэмсэжэ байһан арадай образ харуулха дурамни хүрөө бэлэй. Тиин Самсониие бүтээхэ зорит түрөө һаа[…] Мүнөөшье «Самсоноо» удхын тала[…] өөрынгөө хүдэлмэринүүдэй эрхим[…] гэжэ тоологшоб.

— Ямар ехэ хүсэн бэ!—гээд Иль[…] Репинэй «Самсониемни» хараад хэ[…] лэһые бүхы наһан соогоо мартаг[…] шагүйб.

Хэзээдэшье һаань, наһан соогоо[…] хэһэн ажалайнгаа үрэ дүн согсолж[…] харахада һайн байдаг. Хүн бүхэ[…] ажаһууһан саг соогоо бага, сха[…] һаань, өөрынгөө ямар нэгэ мүр с[…] раа үлөөдэг ааб даа: зохёон бүтээ[…] дэһэн машина гү, али шүлэг, хооһо[…] газарта тариһан модоншье һаа, хү[…] бүхэнэй хэһэн ажалай үрэ ха юм[…] Бидэнэр, уран зураашад наһан соо[…] гоо хэһэн ажалаа орхинобди. Те[…] тэдээн сооһоомнай хүн зоной үн[…] бодото һайн сэгналтэдэ хүртэһэнии[…] олон зуун жэлдэ хаягдахагүйл.

АПН.

Зураг дээрэ: СССР-эй арадай уран зурааша Сергей Коненков өөрынгөө мастерской соо.

АПН-эй фото.

ХОЁРДОХИ ХҮН БҮХЭН ГАЗЕТЭТЭЙ, ЖУРНАЛТАЙ

Хэблэл тараалга

Арад зоной дунда хэблэл тараалгаар аймагууд хоорондын мүрысөөндэ Кабанскын хэлхеэ-холбоошод, ниитын хэблэл тараагшад түрүүшын һуурида ябана. Эндэ мянган хүн бүридэ абажа харахада, 500—600 газетэ, журналнууд хүртэнэ. Һүүлэй хоёр жэлэй туршада иилангаяа хүдөө ажахын хэблэл тараалга хоёр дахин үргэдхэгдөө. Жэшээлхэдэ, «Сельская жизнь» гэжэ газетые хоёр жэлэй саада тээ 320 хүн захидаг байгаа һаа, мүнөө энэ газетэдэ бэшүүлэгшэдэй тоо 1100-да хүрөө. Иимэ амжалта хайшан гэжэ туйлагданаб?

Хэблэл тараалгадамнай манда олониитын этигэмжэтэд, нютагай эдэбхитэд сэгнэшэгүй ехэ туһаламжа үзүүлнэ гэжэ хэлхеэ-холбоошод мэдүүлдэг. Газетэ, журнал тараалгада олоной хүсые зүбөөр хэрэглэжэ шадабал, ехэ юумэ хэгдэхэ байһаниинь кабанскынхидай жэшээ дээрэһээ харагдана. Мүнөө аймаг дотор хэблэл тараалтада туһалха арбан долоон соведүүд бии. Тэдэнэрые хэблэл тараалтын аймагай совет толгойлдог юм. Соведые даагшаар промышленно-үйлэдбэриин парткомой үзэл сурталай таһагые даагшын орлогшо нүхэр А. М. Лукьянов, соведэй гэшүүдээр аймгүйсэдкомой соёлой болон арадай гэгээрэлэй таһагуудые даагшанар, ВЛКСМ-эй промышленно-үйлэдбэриин комитедэй секретарь, хүдөөтэй парткомой хүдэлмэрилэгшэд хүдэлнэ.

Степной Дворец тосхоной интеллигенциин хэблэл олоор тараае гэжэ нёдондо аймагай бүхы ажалшадта хандаһан уряал тус соведэй зүгһөө халуунаар дэмжэгдэжэ, хаа хаанагүй үргэнөөр дэлгэрүүлэгдээ һэн. Энэ тосхондо ажаһуугшадай дунда газетэ, журнал хамагһаа олоор— 1 мянган хүн зон бүридэ 650 хэһэгээр энэ жэлдэшье тараагданхай. Тэндэхи эдэбхитэдэй хэблэл тараалгын түрүү жэшээ байгша ондошье халан абахын зорилгоор аймагай хэблэл тараалгын совет «Бүлэ бүхэндэ—газетэ, журнал» гэһэн тусхай хуудаһа-плакат гаргажа, зоной дунда олоор тараагаа һэн. Тэрэ хуудаһанда Кабанскын дунда һургуулиин ниитын хэблэл тараагша Е. Е. Давыдовагай, аймагай эрхим почтальон З. И. Жилинагай хүдэлмэриин дүй дүршэл тухай дэлгэрэнгыгээр бэшэгдэһэн байгаа. Клуб, библиотекэ болон ниитын бусад газарта совет хэблэлэй выставкэ нээгдэдэг, газетэ, журнал захилгын пунктнууд хүдэлдэг.

Хэблэл тараалгын аймагай болон предприяти, эмхи зургаануудтахи соведүүд ажалшадай дунда гансал иглхалга-ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулгаараа хэрэгээ хизаарладаггүй. Харин газетэ, журнал захилгын халуун хаһада хаана, ямар хүдэлмэриин ябажа байһан тухай ходо һонирходог, гээгдэлтэй, дутагдалтай болоһон газарта эдэбхитэдэ эльгэдэг, нютагай нүхэдтэ тодорхой туһ[…] ламжа үзүүлдэг юм.

Энэ жэлэй хоёрдохи хахадта хэ[…] лэл тараалгын дүнгөөр кабанскынхи[…] баһал һайн амжалта туйлаа. Жэл[…] түрүүшын хахадтай сасуулбал, ай[…] магай ажалшадай дунда газетэ, жур[…] нал бэшэгшэдэй тоо үсөөрөөгүй, ха[…] рин олошорһон байна. Тиихэ[…] «Правда», «Сельская жизнь» газ[…] тэнүүдэй, «Коммунист», «Партийн[…] жизнь», «Агитатор», «Политическ[…] самообразование» гэжэ журналнууд[…] тараалга бүри олоор нэмээ. Эн[…] амжалта олониитын эдэбхитэдэй хү[…] соор туйлагдаһан байха.

Н. ХАЗАГАЕВ,
Буряадай хэлхеэ холбооной управлениин хэблэл тараалгын таһагые даагша.

Сагай уларил

Улаан-Үдын гидрометобсерва[…] ториин мэдээсэһэнэй ёһоор, мүнөө[…] дэр республика соомнай һулагу[…] үүлэтэй байха. Урда аймагууд[…] зарим газарта бага зэргэ боро[…] орохо. Хойто аймагуудта ши[…] нойто балай орохогүй. Баруун хой[…] ноһоо һулахханаар һэбшээлхэ. Ре[…] публикын хойто талын газар ню[…] тагуудта 17—22, урда аймагууд[…] 21—26, Улаан-Үдэ хотодо үглө[…] гүүр 12—14, үдэртөө 24—26 гр[…] дус дулаан байхаар хүлеэгдэнэ.

Июлиин 11, 12-ой үдэрнүүд[…] республика соомнай бага зэр[…] үүлэтэй байха. Урда болон хойт[…] захын аймагуудта зарим газар[…] бага зэргэ бороо орохо. Баруу[…] тээһээ һулахханаар һалхилха.

КОНГОДО ЭСЭРГҮҮ ШЭНЭ ҮГЭСӨӨН

Һүүлэй үдэрнүүдтэ Конгодо яһала ехэ ушаралнууд үзэгдэнэ. Сирила Адулын толгойлһон правительствын эрхэ түлөөлэлгын болзор майн 30-да дүүрэһэн байгаа. Орон доторхи парламентын тараагдан намнагдаһан, түрүү үзэлтэй партинууд болон эмхи зургаанудай ажал ябуулгын хоригдоһон оршон байдалда хүн зоной һанал мэдэжэ абалга эхилээ. Тэрээн соогуур улад зон шэнэ конституциие һайшааха ёһотой юм.

Хоёр недели тухай үргэлжэлхэ тэрэ хүн зоной һанал мэдэлгын үнгэрһэнэй һүүлээр Конгодо шэнэ правительство байгуулагдаха юм. Үндэр дээдэ тушаалнуудые даажа болохо аргын бии болоһон дээрэһээ, Конгын нииcлэл хотодо үни холоһоо хойшо ерэхээ зүрхэсөөжэ байһан хүнүүд мёд дээрэ суглараһан аляаһандал адли, сугларанхай. Тиихэдээ Катангын урбагшадые толгойлогшо байһан Моиз Чомбын, Касаигай республикын хаан-бурхан гэгдэһэн Альбэр Калонжиин ерээд байһан тухай дэлхэйн хэблэл газетэнүүд ехээр һонирхожо бэшэнэ. Президент Касавубу шэнэ правительство байгуулхые Моиз Чомбедэ даалгаа. Эдэ бүхы ушар байдал Нэгэдэмэл Нацинуудай Организациин сэрэгүүдые Конгоһоо таргажа абаашаһанай дашарамда болложо байгаа юм.

Бельгиин колонизаторнуудай зүгһөө сэхэ сэрэгэй добтолго хэхэ ябадалда эсэргүүсэхээр Африкын гүрэндэ сэрэгэй туһаламжа үзүүлхэ тухай 1960 оной июлиин 14-дэ Патрис Лумумбын гуйлта хаража үзэһэн Аюулгүйн Соведэй гаргаһан тогтоолой ёһоор, ООН-ой сэрэгүүд Конгодо эльгээгдээ һэн. Теэд, Конгын арадай өөрынгөө бэеэ даанхай гүрэн-түрэ аршалан хамгаалха хэрэгтэ туһалха зорилготой байһан ООН-ой сэрэгүүд империалис гүрэнүүдэй мэхэ гохо хэһэн дээрэһээ, неоколониалистска уг зорилгоёо бэелүүлхэ хэрэгтэнь тэдэндэ туһалха зэбсэг болгогдоо бэлэй. Эгээ тэрэ ООН-ой сэрэгүүдэй ошоод байхада баруун гүрэнүүд, түрүүн Америкын баяшуулай нэгэдэлнүүд, Конгын экономикодо өөһэдынгөө эрхэ мэдэл бэхижүүлхэ, Конгын зэбсэгтэ хүсэнүүдтэ хиналта табиха, өөһэдынгөө үгэ дууласатай хүнүүдые түбэй болон нютаг нютагуудай албан газарнуудта һуулгаха аргатай болоһон байгаа. Лондондо гарадаг «Гардиан» газетын сэхэ руунь бэшэһэнэй ёһоор, ООН тээшэ Конгодо баруун гүрэнүүдэй амяа абарха хэрэгтэ туһалһан юм ха.

Теэд, тэрэнь Конгодо тодхор татаһан байна ха юм. Конгын бэеэ даанхай болоһонһоо хойшо үнгэрһэн 4 жэл тэрэнэй экономикодо баяшуулай эзэрхэхэ эрхэ мэдэл бүри ехэ болгобо. Тиихэдээ һулараһан Бельгиин колонизаторнуудай һууриие уламжа хүсэтэй Америкын баяшуулай нэгэдэлнүүд яаража эзэлһэн байгаа. Тэдэнэй хоорондо тэмсэл боложо байхые һамбаашалан, Англи Франци хоёр өөһэдынгөө эрхэ мэдэл мүн лэ ехэ болгожо шадаа. Теэд, энээн дээрэһээ Конгын байдалынь ондоо болохогүй байна ха юм. Адулын правительствын баруун гүрэнэй туһаламжада найдадаг боложо эхилхэлээр Конго неоколониализмын һабарта ороһон байха юм гэжэ «Нью Африка» гэдэг лондонско журнал бэшэһэн байна. Мүнөө Конгын правительство оронойнгоо экономикодо болон мүнгэ санда хиналта табиха аргагүй болохоһоо гадна, харин томо томо баяшуулай аманда ошожо ороходо болоод байна.

Гурбан жэлэй саада тээ «Юс ньюс энд Уорлд рипорт» гэжэ журнал «Конго гээшэ нэгэ гээ һаа Бельгиин, үгышье һаа США-гай туһаламжатайгаар, ООН-ой зонхилон хүтэлхэ колони зантаараа үлэхэ ёһотой» гэжэ даншье һэнтэргүйгөөр бэшэһэн байгаа. Мүнөө болоходо тэрэ журнал өөрынгөө һанал бодол бүри гүнзэгырүүлнэ. «Конгодо Холбоото Штадууд шэнэ полицейскэ хүдэлмэри ябуулха болоо»—гэһэн өөрсэ һонин гаршаттайгаар, 1964 оной июлиин 6-да гараһан номер соогоо Конго тушаа Вашингтоной өөрынгөө түсэб яажа хүсэндэнь хүргэхэ һанаатай байһан тухай эли тодоор бэшэбэ. «Сэрэгэй хубсаһа үмдэһэн америкынхид мүнөө Конго ошоод байна. Тэдэнэй зорилго хадаа, орон дотороо хайшан гэжэ туримтай болгохые Конгын арми гэжэ нэрэтэй золигуудта заажа үгэхэ юм»—гээд тус журнал убайгүйгөөр мэдүүлбэ.

Һүүлэй үдэрнүүдтэ болоһон ушар байдал дээрэһээ харахада, США өөрынгөө тэрэ хараа түсэб бэелүүлээд үзэхэ гэжэ шиидээ юм ха. ООН-ой сэрэгүүдэй гаража ошоһоной һүүлээр, Леопольдвилиин мүнөөнэй правительствын арад зонойнгоо урдаһаа гансаардахаһаа айгаад байхадань, тэрэниие США һамбаашалха һанаатай. Полициин уялга бэе дээрээ даажа абаад, Америкын сэрэгээрхин Киву гэжэ можодо амталан һууһан зондо хэрзэгы муухайгаар добтолон, Конгодо өөрынгөө эзэрхэлгые улам үргэдхэхэ һэдэлгэ гаргаба. «Мүнөө үедэ америкынхидэй болон Кубын бодхуулнуудай жолоододог ракетээр зэбсэглэгдэнхэй адатынь 12 самолёт Конгодо ошонхой»— гээд «Ганиэн таймс» газетэ бэшэһэн байгаа. Эдэ самолёдууд тосхон балгааһануудые бомбодожо, тэрээн дээрэһээ боложо 3 мянга тухай Конгын хүдэлмэришэд, таряашад алуулаа.

Һүүлэй үедэ Вашингтон сэрэгэй хэрэгсэлнүүдые Конгодо улам ехээр абаашадаг болоо. Леопольдвилиин үйлсэ тудамжаар улам олон американска солдадууд тэнэжэ ябадаг.

Энэ хадаа 1961 оной апрелиин 17-до ООН-ой Генеральна Ассамблейн гаргаһан шиидхэбэриие сэхэ эбдэһэн ябадал болоно.

Мүнөө үедэ Конго гээшэ Америкын империалистнуудта, мүн тэдэнэй туһамаршадта эсэргүүсэн Африкын арад зоной зэбсэгтэ тэмсэл хэжэ байһан газар болонхой. Тус ороной газар нютагай гурбанай нэгэ хуби шахуу эзэлһэн Конгын зүүн талын болон түбэй газар нютагуудай ехэнхинь иимэ тэмсэлэй гал дүлөөр соробхилно. Июниин һүүл багаар патриодуудай хүсэнүүд Конгын хадын малтамалнуудаар элбэг Хойто Катанга тээшэ өөһэдынгөө сэрэгэй ябуулгануудые абаашанхай. Тиигээд Хойто Катангын нииcлэл болохо Альбертвиль гэжэ хотые июниин 19-дэ эзэлбэ. Конгын нүгөөдэ можо болохо Урда Касаида тэндэхи зониинь дээрэһээ табигдаһан зонхилогшодой засаг унагаагаад, партизануудай талада оробо.

Эдэ бүхы сэрэгэй ябуулгануудые сүлөөрэлгын национальна комитет таарууулан хүтэлжэ байнхай. Тэрэнэй штаб Браззавильда дүтэхэнэ байдаг юм. «Сүлөөрэлгын национальна комитет хадаа орон дотороо амгалан тайбан байдалтай болохо, экономикоёо һэргээн бодхоохо, демократиие хуушан хэбтэнь оруулха» гэһэн гансал зорилготой юм гэжэ энэ эмхиие ударидагшадай нэгэн Гастон Сумигло гэгшэ мэдүүлбэ. Мүнөөнэй иимэ байдалда Конституци тухай асуудал тушаа улад зоной һанамжа мэдэжэ абаха гээшэ миил хуурмаг ябуулга мүн болоно. Парламентын үүргые һалгаад байхадаа, мүнөөнэй шэнэ конституци гээшэнь республикын президентдэ хэтэрхы ехэ эрхэ олгоно. Моиз Чомбые Конгын премьер-министр болгожо томилхо тухай Европын баруунай үзэлтэй хэблэл газетэнүүдэй барагтай һайнаар хандадаг байбал, США-гай газетэнүүд энээн тухай шэмээ гаранагүй. Чомбе эндэ ерэмсээрээ, Сирила Адулын ордондо ошобо. Тиихэдэнь тэрэ урдынгаа хоро үһөөе дууһан мартажархёод ерэһэн айлшаниие тэбэрихэ таалахаһаа наагуур угтаһан байгаа. Һүүлээрнь Катангын урбагшадай толгойлогшо ябаһан Чомбе президент Касавубутай уулзаа һэн.

Катангын амяараа боложо таһарһан, Лумумбын зэрлиг муухайгаар алаһан, түрүү хүнүүдтэ хашалан үзүүлһэн ушар баримтанууд хуу баран мартагдаа хэбэртэй.

Чомбын зорилго хадаа нюуса далда политическэ мэхэ тохо хэжэ, мүн үндэһэ яһанай талаар эбтэй ороход гэһэн шалтаг урдаа баряад, орон дотороо дэлгэрһэн национально-сүлөөрэлгын зэбсэгтэ хүдэлөөнэй улам ехэдэхэ байгаа тэмсэл бууруулха һанаатай. Мүн тэрэшэлэн мүнөө үедэ Конгодо аюулда ороод байһан империалис гүрэнүүдэй экономическа ашаг туһые аршалан хамгаалха гэнэ.

Империалис гүрэнүүд Конгын бэеэ даанхай гүрэндэ эсэргүүсэн шэнэ үгэсөөниие хэжэ захалаа. Чомбын бусажа ерээшэнь муу ёрото тэмдэг мүн. Африкадахи империализмын түшэг тулгуури тээшэ гэжэ Баруун гүрэнүүд Конгые харадаг. Эгээл эндэ Африкын национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөндэ тойбо татаха гэжэ империалис гүрэнүүд шиидээд байна.

Европын нииcлэл хотонуудта, мүн Вашингтондошье Конгодо ябуулха политикые шэнэлэн зохёоно. Тиихэдээ Конгын арад зон хуби заяагаа өөһэдөө шиидхэхэ хүсэлэнтэй байһан дээрэһээ империалистнуудай хамаархалгада эсэргүүсэн тэмсэхээ бодоно гэжэ «ойлгоногүй» хэбэртэй.

С. КУЛИК.
(ТАСС).

Хилын саданаһаа

Советскэ меморандум барюулагдаа

НЬЮ-ЙОРК, июлиин 8. (ТАСС). ООН-ой дэргэдэхи СССР-эй саг үргэлжын түлөөлэгшэ Н. Т. Федоренко үсэгэлдэр ООН-ой дэргэдэхи США-гай саг үргэлжын түлөөлэгшэ Эдлай Стивенсонтой уулзажа, уласхоорондын эб найрамдал болон аюулгүй байдал хангаха тушаа ООН-ой аша туһа үзүүлхэ ябадал ехэ болгохо зарим хэмжээнүүд тухай СССР-эй правительствын меморандум тэрээндэ барюулаа.

Н. Т. Федоренко ООН-ой генеральна секретарь У Тантай уулзаба. У Тантай Н. Т. Федоренкын уулзаһанай һүүлээр, ООН-ой генеральна секретариин түлөөлэгшэ иигэжэ мэдүүлбэ: уласхоорондын эб найрамдал болон аюулгүй байдал хангаха тушаа ООН-ой аша туһа үзүүлхэ ябадал ехэ болгохо зарим хэмжээнүүд тухай Советскэ правительствын меморандум У Танда барюулагдаа.

Энхэ тайбан байхые хүсэһэн айлшалга

РИМ, июлиин 8. (ТАСС). Мүнөөдэр Италиин газетэнүүд бүлтэдээ Москвагай радиогоор, телевиденеэр Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгын гол удхые тунхаглаба. Н. С. Хрущев өөрынгөө хэлэһэн үгэ соо олон ондоо ниитын байгуулалтатай гүрэнүүдэй эбэй ёһоор зэргэ оршон байха тухай политика ябуулхын түлөө дахяад халуунаар уряалба гэжэ социалис партиин орган «Аванти» газетэ тэмдэглэнэ.

«Мессаджеро» гэдэг олоной дунда таранхай буржуазна газетын һанамжаар хада хүдэлмэришэн ангиие, тэрэнэй бүхы эмхи зургаануудые нэгэдүүлхэ шухала байһан тухай Советскэ правительствые ударидагшын хэлэһэн үгэнь ехэ һонирхолтой. Мүн энээн тухай бэшэшье олон газетэнүүд бэшэнэ.

Айлшалан ошохо үедэ болоһон хөөрэлдөөнүүд соогуур энхэ тайбан байха тухай асуудалнуудта гол анхарал табигдаа һэн гэжэ Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгые «Паэзе сера» гэжэ үдэшэлэн гарадаг римскэ газетэ Москваһаа абтаһан корреспонденцидэ гаршаг болгон табяа. Скандинави хүдар Советскэ правительствые толгойлогшын айлшалан ошолго арадуудай хоорондохи хани барисаа болон энхэ тайбан байдал хангаха гэһэн зорилготой байба гэжэ тэрэ газетэ тэмдэглэнэ.

«Скандинавида эб найрамдалай амжалта туйлагдаа гэжэ Хрущев хэлээ» гэһэн гаршагтайгаар СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын хэлэһэн үгын гол удхые «Унита» газетэ хэблээ.

Ашатай туһатай хэлсээн болоо

КОПЕНГАГЕН, июлиин 8. (ТАСС). Даниин, Норвегиин, Швециин правительствануудтай хэһэн хэлсээнүүд аша туһатай байба. Советскэ Союзай болон эдэ гурбан гүрэнүүдэй хоорондохи харилсаан эбэй ёһоор зэргэ оршон байха заршамые бодото дээрэ харуулһан ябадал болоно гэжэ Даниин газетэнүүд СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущёвой Москвагай радио, телевиденеэр хэлэһэн үгэ тунхаглахадаа тусгаар тэмдэглэнэ.

Советскэ Союзай болон Скандинавиин гурбан гүрэнэй хоорондохи экономическа холбоо барисаа үргэдхэхэ ехэ арга боломжотой байһан тухай, НАТО-гой олон янзын ядерна хүсэнүүдые бии болгохо хэрэгтэ хабаадалсахаһаа Даниин, Норвегиин арсаһан ушар хадаа Европын хойто зүгтэ энхэ тайбан байдал бэхижүүлгэдэ хубита боложо орохо юм гэжэ Н. С. Хрущевой хэлэһэниие газетэнүүд онсолон толилно.

Э. ГЕРХАРДСЕН: Ехэл туһатай айлшалга болоо

ОСЛО, июлиин 8. (ТАСС). Норвегиин премьер-министр Э. Герхардсен Гварведэ Норвегиин хүдэлмэришэнэй партиин гэшүүдэй суглаан дээрэ үгэ хэлээ. СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущевой Норвегидэ айлшалжа ерэһэн тухай хэлэхэдээ, ехэл урагшатай һайн айлшалга болоо гэжэ сэгнэлтэ үгөө.

СССР-эй болон Норвегиин политическэ байгуулалтануудай тон ондо ондоо илгаатай байбашье һаань, бэе бэетээ танилсаха гээшэ шухала удхатай байха юм гэжэ тэрэ мэдүүлбэ. Норвегиин арад Хрущевые бодомжотой һайнаар угтаа гэжэ тэмдэглэхэ баяртай байнаб гэбэ.

Эбэй ёһоор зэргэ оршон байлга бэхижэнэ

ХЕЛЬСИНКИ, июлиин 8. (ТАСС). Финляндиин газетэнүүд Н. С. Хрущевой радио, телевиденеэр хэлэһэн үгын гол удхые тунхаглана. Тиихэдээ хойто зүгэй гүрэнүүд эбэй ёһоор зэргэ оршон байха гэһэн политикые мүн лэ һайшаана,— гэжэ Н. С. Хрущёвой тэмдэглэһэниие онсо болгон заана. Газетэнүүд иимэ гаршагуудые хэблэһэн байна гэбэл: «Эбэй ёһоор зэргэ оршон байха гэһэн политика Скандинавидашье дэмжэгдээ» («Кансан Уутисет»), «Хрущевой Скандинави айлшалан ошоһон тухайгаа һайнаар хэлэбэ. Энэ айлшалга Советскэ Союздашье, мүн хойто гүрэнүүдтэшье туһатай байха юм» («Хельсингин саномат»), «Социал-демократууд болон коммунистнууд энхэ амгалан байхын түлөө хамтаржа хүсэлэл гаргаха ёһотой» («Суомен сосиалидемократти»).

Алжирта боложо байгаа конференци дээрэ

АЛЖИР, июлиин 7. (ТАСС). Дундада далайе ядерна зэбсэггүй газар болгохын түлөө зарлагдаһан уласхоорондын конференци хоёрдохи үдэрөө ажаллажа байна. Дундада далай шадархи гүрэнүүдэй һанаа сэдьхэл хүдэлгэжэ байһан асуудалнуудые зүбшэн хэлсэжэ үргэлжэлүүлхын тулада, эб найрамдалай тала баригшад «Алетти» гэжэ айлшадай буудаг байшангай конференц-зал соо дахяад сугларaa. Тэдэнэй дунда эб найрамдалай түлөө уласхоорондын хүдэлөөнэй элитэ ехэ ажал ябуулагшад, дурсагдаһан оронуудай гүрэн-түрын, политическэ болон олониитын ажал ябуулагшад, дэлхэйн эрдэм ухаанай мэдээжэ түлөөлэгшэд бии.

Национально-сүлөөрэлгын тэмсэлэй болоһон жэлнүүдтэ Францин түрмэ соо тамалагдан зобожо, наһа бараһан Алжирай патриот, эб найрамдалай түлөө тэмсэгшэ Али Буменджель гэгшэдэ Жолио Кюриин нэрэ мүнхэлһэн эб найрамдалай алтан медаль олгохо тухай мэдээсэл үсэгэлдэр дуулгажа, конференци дээрэ сэдьхэл хүдэлгэмэ ушарал болобо. Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй гэшүүн госпожа Эжени Коттон Али Буменджелиин һамганда алтан медаль барюулаа.

Һүүлээрнь сессиин түрүүлэгшэ Алжирай делегат Мохаммед Явид Алжирай делегациие толгойлогшо Хуари Суях гэгшэдэ үгэ үгэбэ.

Дундада далайн шадархи оронуудые атомна зэбсэггүй газар болгохын түлөө тэмсэл саг үргэлжэ ябуулжа байха арга олгомоор тиимэ шиидхэбэри гаргаха ёһотойбди гэжэ Суях тэмдэглэбэ.

Конференци дээрэ эб найрамдалай бүхэдэлхэйн Соведэй президент Джон Берналай эльгээһэн бэшэг уншагдаа.

Мүнөөдэр тус конференци зүблэхэ зүйлдэ оруулагдаһан асуудалнуудые зүбшэн хэлсэжэ үргэлжэлүүлхэнь.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто:

Нэгэдэхи хуудаһанда: СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгэй академинүүдые дүүргэгшэдтэй Кремльдэ болоһон уулзалга тухай мэдээсэл; «Хүндэтэ нүхэдтөө ханданабди» гэһэн редакционно статья; һү һаалгаар Түнхэнэй управлениһээ абтаһан Я. Яндановай корреспонденци; манай республикада мүнөөдэр нээгдэхэ Монголой литературын неделидэ хабаадалсахаяа МНР-эй уран зохёолшодой делегациин Улаан-Үдэ ерэһэн тухай информаци.

Хоёрдохи хуудаһанда: сэрэгэй академинүүдые дүүргэгшэдтэй 1964 оной июлиин 8-да Кремльдэ болоһон уулзалга дээрэ Н. С. Хрущевой, мүн Советскэ Союзай Маршал Гречкын хэлэһэн үгэнүүд.

Гурбадахи хуудаһанда: Буряадай республикада үнгэргэгдэхэ Монголой литературын неделидэ зорюулагдаһан материалнууд. Эндэ Д. Цэндын «Монголой прозын мүнөөнэй байдал», поэт Н. Дамдиновай «Монголой поэзидүүдтэ айлшалалга», С. Эрдэнын «Салтахиин гол» гэһэн повестьһоо бүлэг, «Багахан хүһан» гэһэн шүлэг болон бусад материалнууд толилогдоо.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: уласхоорондын байдалаар хилын саданахи гүрэнүүдһээ абтаһан ТАСС-ай мэдээсэлнүүд; «Спортын шэнэ мастернууд» гэһэн, бусад информацинууд бии.

МЭДЭЭСЭЛ

Мүнөөдэр 19 часта Улаан-Үдэдэ Политическэ гэгээрэлэй байшан соо Монгол литературын недели баяр ёһололой оршон байдалда Монголой Арадай Республикын уран зохёолшод болон артистнарай хабаадалгатайгаар нээгдэхэнь.

Редактор
Ц. О. ОЧИРОВ.

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора—23-67, зам. редактора—38-42, зам. редактора—35-84, секретариата—27-37, отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни—47-59, 35-14, промышленного производства и партийной жизни—48-89, 33-61, корректорская—35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологического—24-74, советского строительства и быта—34-93, рабселькоров и писем—25—41, 38-30, информации—32-74 и переводов—34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Совете Министров Бурятской АССР.

Н00162. Зак. № 700.